

HÁROM FŐVÁROS

BERLIN KOPENHÁGA DREZDA

UTIRAJZOK

IRTA

VÉRTESI KÁROLY

HUSZONHAT KÉPPEL

BUDAPEST

IFJ. NAGEL OTTÓ KÖNYVKERESKEDÉSE

1903

919628

ZOMBOR
BITTERMANN NÁNDOR ÉS FIA KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL
1903

Andreas...
1911

DÖMÖTÖR PÁLNAK

A MELEGSZIVŰ KÖLTŐNEK

RÉGI BARÁTSÁGUNK EMLÉKÉRE

TARTALOM.

BERLIN.

	Oldal.
I. Berlinben	9.
II. II. Vilmos császár palotája	23.
III. Berlin szoborművei és muzeumairól	32

KOPENHÁGA.

I. Kopenhága	47.
II. Thorwaldsen muzeunában és a templomokban	63.

DREZDA.

I. Dreza	73.
II. Dreza kincsei	81.

AZ ELBAN.

A Szászországi Svájczen keresztül	95.
---	-----

SZÖVEGKÉPEK JEGYZÉKE.

	Oldal.
1. Siegessäule	12.
2. A birodalmi gyűlés háza	15.
3. A városháza	19.
4. I. Vilmos császár palotája	21.
5. II. Vilmos császár palotája a Lustgarten felől	24.
6. Trón a lovagteremben	27.
7. A királyi palota kápolnája	30.
8. Nagy Frigyes szobra	34.
9. A régi muzeum III. Frigyes Vilmos szobrával	38.
10. A városi indóház a Friedrichsstrassé-n	42.
11. A tőzsde palotája	50.
12. Amalienborg	52.
13. Örstedparken	55.
14. Rosenborg	57.
15. Thorwaldsen muzeuma	64.
16. Márványtemplom	68.
17. Belvedere	76.
18. Frauen Kirche	77.
19. Siegesdenkmal	78.
20. Wettin-obeliszk	79.
21. Johannes Strasse	80.
22. Zwinger	82.
23. Palota a Königlicher grosser Garten-ben	85.
24. Városi kiállítási épület	86.
25. A királyi kastély Pillnitzben	97.
26. A Bastei és hidja	99.

BERLIN

I.

BERLINBEN.

Magyarok a hársak alatt. — Megállapodás Berlinben. — Diadalmi emlék hadisarczából. — Siegressäule. — A Brandenburgi-kapu. — Szeszelyes Fortuna. — A birodalmi gyűlés háza. — A mienknél kisebbszerű. — Erdő a város közepén. — Goethe és Lessing szobra. — Kőoroszlánok. — A városháza. — A festményen Andrássy Gyula gróf. — Elnöklkedés hazai dolgokról. — Párhuzamvonás. — Aquarium. — I. Vilmos császár ablaka.

Berlin híres sétányán, a történelmi nevezetességű hársak alatt, az 1897. évi június végi sugaras napokban sok magyar szó csendült fel. A magyar írók- és hirlapírók társasága a IV. nemzetközi sajtókongresszusra utazott a földkereksége országainak egyik legszebb fővárosába, Stockholmba. Más magyar utazó társaságok is, mint valamely mágnes által vonzva, ezen a szélesre taposott világuton a Svéd- és Norvégországok országos kiállítására törekedtek. Meggyarapodott társaságok itt és ott. Idegenben járó és idegen nyelven beszélő nemzetközi karavánok mentek Berlinen át irányítva, az éjjeli nap országába, az „Éjszakra fel“ jelszóval. Egymás sarkába hágtak, akiknél a terv, tervnek maradt.

Budapesttől Stockholmig — Bismarck plajbászával mérve — körülbelül Berlinnél van az ut fele része és rendes megállója a délibb országokból jövőknek.

Aki csak teheti, megnézi az érdekes császárvárost. Látni egy, jólétben, hir és dicsőségben uszó gazdag ország fővárosát, amint azt a németek, győzelmi mámorukban Chicagó módjára huszonkét négyszög kilométernyi területen amerikai gyorsasággal föllendülésre juttatták,

már magában is érdekes. Bécset, lakósaiknak a számára nézve utólérte, túlhaladta, nevezetesség tekintetében Hamburgot, Frankfurtot sőt Nürnberget, az ősz Germánia régi híres városát is felülmulta.

Ebben a világvárosban nagyon érdekes látni azokat a diadalmi emlékeket, oszlopokat, melyek a francia-német háborúnak, jobban mondva, a francziák által kifizetett milliárdoknak köszönik a létüket. Hordták az érveket s diadalmámmorukban siettek a győztes németek a hadisarcz jórészét kőbe faragni és vésni, érzembe önteni, legyen aere perennius megannyi közemlékük, melyek büszkén hirdessék a földkerekségének a germán népnek a francia gloire-t elhomályosító dicsőségét, Németország nagyságát és erősségét, noha mint egységes állam, Európában a legfiatalabb.

Haladtunk a Sieges Allée-n előre. Páris városának a czimere lebegett a képzeletemben, csolnakkal a hullámzó tengeren, ezzel a jelmonddal: Fluctuat, sed non mergitur. (Küzd a habokkal, de el nem merül.) Amit a koronás császár elvesztett, visszanyerheti a frakkos elnök. A francia génie nem tagadja meg magát. Miként a francia gloire elhomályosodott, a furor teutonicus is alábbszállhat, ha mondta is Bismarck, hogy „mi németek senkitől se félünk, csak az Istentől.“ A francziák se féltek, hadat kezdtek, mégis megverettek. Nem tudható, az öldöklés és véröntés nem-e tart csak pihenőt, és a francziák, kik az őket ért nagy anyagi csapást könnyen kiheverték, — segítvén hozzá vámtételekkel maguk a németek — nem-e nyerik vissza egyidőre elvesztett jókedvüket. A történelmi fordulatok kiszámíthatlanok, jelentőségük meg nem mérhető. Minden lehetséges és semmi sem lehetetlen. A „lehetetlenség“ szót, ha csupán csak rajta állna — mondta Napoleon — a szótárból kiküszöbölné.

Volt alkalmam sok szép diadalmi emléket látni különböző országokban, kezdve a tördelt oszlopairól

hires Athénen, folytatva a málló diadalkapuiról¹⁾ nevezetes Rómában, és végezve Párisban, az egykori gloire által beragyogott sok szép alkotáson.²⁾ melyeket hasonlókép romlott értelmiségen vagy gyengébb népen aratott diadal rakott le a terekre, — de a Königsplatz-on a Sieges-säule hatvanegy méterre merészen feltörekvő oszlopánál, — melyet a hálás haza az 1864. 1866. 1870—71. évi győzelmek emlékére, betű mögötti diadalmas seregének emelt — sokáig álltam. Néztem az arányosan tagolt, az ország dicsőségének talapzatára állított kitünő szép emlékművet, amelynek csiszolt márványa ragyogott még ujjoltában, színeket játszott a napsugártól. Ragyogott nemcsak a csucsmagasán hordott, bronzból öntött, gazdagon megaranyozott szárnyas Victoria Borussia, de az összes köanyag, melyből az emlékművet mesterséggel, művészettel alkották.

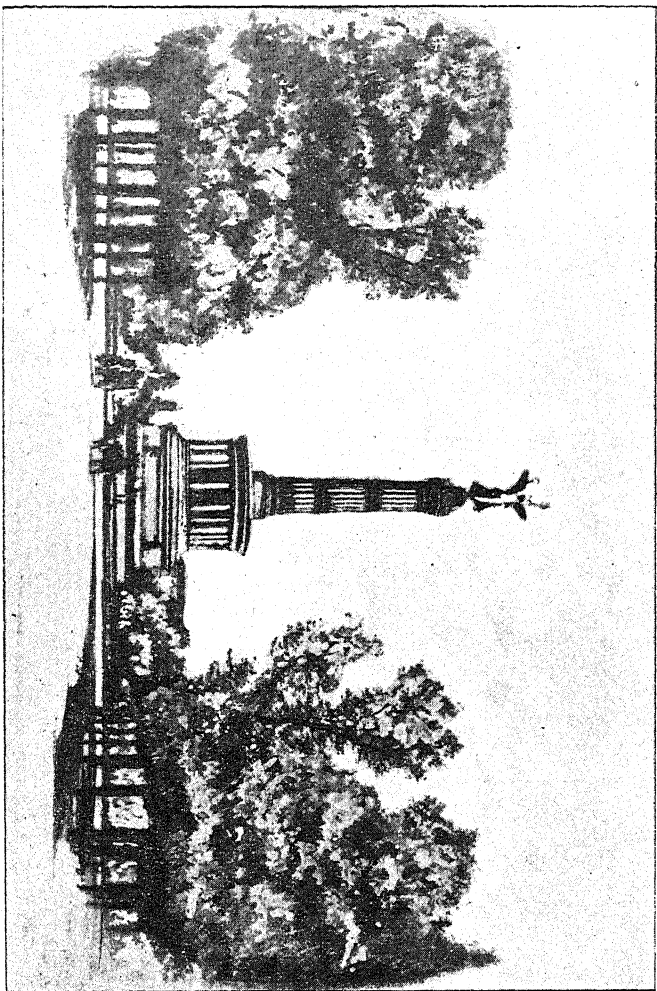
A hatalmas emlékműnek gránitoszlopok által környezett köresarnokában, főlebb csigalépcsőn járva, gondoljuk meg, hogy a legyőzött népek zsákmányul ejtett hatvan ágyuját³⁾ ide hordták össze, hogy időtlen időkig hirdessék a diadalt ebben a modern kolosszusban, melynek nagyszabásu domborműveiben egyebek között a königrätzi és a szedáni csaták, a csapatoknak bevonulása Párisba, hazatérése Berlinbe, szónál hangosabban beszélnek. Az elsőben említett táblán, Ausztriának, a fiatal Poroszországgal elmérgesedett viszonya jut kifejezésre. Könnyü elgondolnunk azt, mennyi vér tapad mindezekhez. Beteltek vérrel, dicsőséggel, egész áradattal volt részük benne. Ez itt az árnyék, mely jár a fény nyomában.

Rövid idő alatt sokat néztünk meg ebben a Spree

1) Drusus, (aki épen a szóban forgó germániai légiók lázadását elfojtá.) Konstantin, Titus, Septimius Severus kapui. Legutóbbinak egy utánzatát látjuk Berlinben, a királyi palota főbejáratánál.

2) Arc de triomphe de l'Étoile: (a világ legszebb diadalkapuja, I. Napoleon kezdte építeni az 1805. és 1806. évi diadalok után a régi római diadalkapuk mintájára.) Arc de triomphe de Caroussel; Vendôme oszlop; Juliusi oszlop sat.

3) Husz francia, husz osztrák és husz dán.

Siegessäule

partján elterülő ujkori Babylonban, mely más fővárosok módjára azzal nagyzol, hogy a két mértföldnél nem messzebb fekvő helységek lakóinak a számát a maga létszámába¹⁾ olvasztja, hogy kihozza a két millió lakóst meghaladó számból²⁾ a nagy világvárost.

A pompás Königsplatz-on csakugyan zavarba jövünk, mit nézzünk meg előbb, minden hívólag int.

A közelben, a Brandenburgi-kapu akasztotta meg a lépteimet legelső. A sugár vonalban szélesen húzódó Unter den Linden³⁾ bejáróját képezi Nyugotról s egy kilométernyi messziről látszik. Sajnálkozva néztem Athénben az Acropolison levő Propileum pusztulását. Nem csoda. Ezredévek romboló munkája örli azt a diszes oszlopcsarnokot, amely egyik legszebbje volt a templomok udvarába vezető főbejáróknak. Most örültem, hogy annak legalább az utánzatát teljes épségben láttam itt. Messzire kell vissza mennünk, ha manap kőben valami nagyszerűt akarunk alkotni. Hat hatalmas dóriai oszlop által képezett öt boltozatos átjárója van a diszkapunak, melynek a magassága 71, szélessége 61 méter. A legszélesebben áttört középsőn át csak az udvari fogatok járnak. A remek kőkapu, görögtemplom alakú, hasonlóképen oszlopos szárnyépületeinek egyikében távirda állomás, a másik előtt fényes pikkelfaubés katona áll őrt, merev a nyugalma; tekintete, mintha vele felnyársalni akarna. Férfijelenségével itt — az őrhelyen — imponál, jötehetetlen lesz rendkívüli magasságával a polgári életben. A győzelmes háboru utáni béke áldásait látszott élvezni. Hullottak is ezek a kapu belső homlokzatára alkalmazott Schadov-féle domborműből, de csak jelképileg.

A ritka szép diszkapu koronája az ugyanezen mester által alakított, rézbe öntött, quadrigát vezérlő

1) 1895-ben 1.877.304 lakos. Husz év alatti megkétszerezés.

2) 2.255.000.

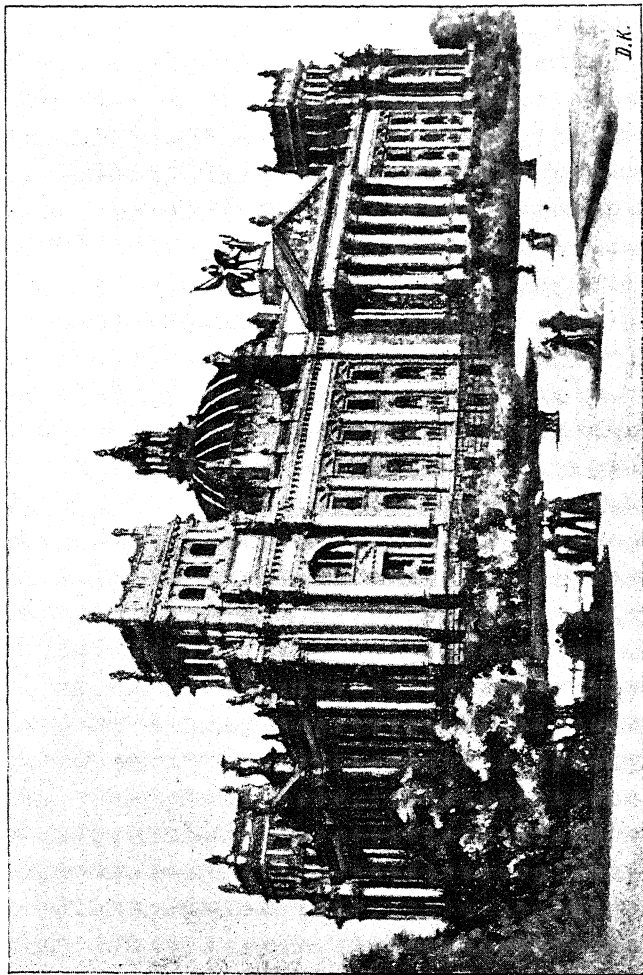
3) Az út szélessége mintegy 60 méter, hossza körülbelül 2 kilométer. Valamikor a fák csupa hársak voltak, ma már ebből a fanemből van legkevesebb így már az Unter den Linden elnevezés idejét multa.

Victoria, melyet a francziák, (1806) mikor diadalmas vezérik Napoleon, ezen a kapun át, vonult be Berlinbe, megszerettek, el is vitték, Párisba hurezolták, de amikor hét év multán a németek visszaszerezték, régi helyére visszatették. A győzelem istenasszonya mindig szeszélyes volt, hol ide, hol oda mosolygott, kacintott. Egyszer a reménykedő elbizakodottnak, máskor a győzőnek dagasztja keblét. Mikor a németek az 1871. évi francia háboru után győzelemittasan, mindenhatóságuk tudatában vonultak be Berlinbe, ezen a kapun át volt a diadalmenetük, melynek élén a császár, trónörökös és Bismarck haladtak.

Este villamos lámpák sugározásában uszik a szép műalkotás. Közelről veti rá a nappali fényt egy formás, magas vasoszlopról csüngő fénygolyó, mely az oszlop tövében elterülő bokros, virágágyas parkocskát is világossággal vonja be.

Valamikor a Forum Romanum volt a világ közepe, most már minden országnak van szive a maga fővárosában. Forum Romanumot, e szerint pompásat, Berlinben is találunk.

Bokron, lombon áttekintve, közeli szemhatárba esik a birodalmi gyűlés impozáns háza, mondjuk palotája. A nyári szünet alatt tanácskozást nem tartottak benne, néztük azért külsejét. A falakról leolvastam, hogy azoknak fölemelése, a saroktoronyok, az oszlopcsarnokos bejáró és a középről emelkedő kupolaszerűség, jóval kevesebbe került, mint a mi toronydus, tékozló bőkezűséggel fölépített új parlamenti diszépítkezésünk, melynek a fényűzése sehogysem áll arányban a nemzeti vagyonosodással, közgazdasági állapotunkkal, pedig tudjuk, hogy Németország, csak csíra-parlamentáris ország, autokratismussal mérsékelt parlamentarismus uralkodik benne, mégis sokkalta nagyobb az ő dologvetésük, nagy méretű világpolitikáról folyik a tanácskozás abban a házban, sőt döntenek el olykor sine nobis de nobis ami ügyünket is benne. Mi dekorálunk, de nem alapozunk.

D.K.

A birodalmi gyűlés háza.

Alkalmilag megemlítem, hogy a birodalmi gyűlés tagjai napidíjat nem kapnak s így a népszerűség fokmérőjét kevésbé kell vizsgálniok.

Kocsira szállva vargabetűt csináltunk a méreteiben nagy állatkertben. (Thiergarten.) A városnak ugyyszólván közepén a 255 hektárnyi¹⁾ területet magába foglaló park hosszában, háromnegyed óráig tartván a végigmenés, miről másról lehetett volna alkalomszerűbben elmélkedni, mint arról, hogy milyen szegény a mi fővárosunk zöld terekben, az eget ostromló bérkaszárnnyak tengerével, mennyire üzik tova a természetet. Jó volna ide küldeni — fővárosunk atyáit legalább — faiskolába. A telekéhes nemzedék, tanulhatna térpazarlást Berlinton. Hiszen a Thiergarten egész erdő! Valóságosan az volt hajdanában, a mainál is nagyobb korában. Vadásztak a kiterjedt területen, de mióta I. Frigyes parkká változtatta, szelidebb tenyészetű fák, vizek mellett formás csoportokban, egyenes sorokban sorakoznak benne. Vadásztatás most is esik ott — a szépnemre. A németeknek maguknak is el kell ismerni, amit komolykodó erkölcsbírák mondanak, hogy Berlinben az erkölcs nincsen virágzáson s az erkölcsi-ségtől ragyogó idők elmúltak. Szólták szapulták az ujságok ezt az állapotot elégszer. Meggyőződhetünk a városra szórt vádról és lakóinak az anyagi élvezekért való hevüléséről, az óriási parkot keresztülszelő charlottenburgi²⁾ chaussée-n és az aranyhalas-tó környékén. Arrafelé kenyérjáró utjukban sokakat sodor napi teendőjük, munkásokat, gyári leányokat. Most is vidéki zöldseges kocsik, helybeli sörhordó szekerek gurulnak a széles uton. Errefelé azok vannak, akik ráérve, mulasztják magukról az időt. Az ut mentén megtaláljuk a szerelem szétszakadt

1) Egy hektár egyenlő 10.000 négyzetméterrel, vagyis 100 árral. Egy ár (are) mint területmérték annyi mint 100 m².

2) III. Frigyes Vilmos porosz király és hön szeretett neje Lujza királyné, I. Vilmos császár szülőinek nyughelye. Mikor a francia hadjáratra indult Vilmos, idejött az anyjának a fehér márványból kifaragott alakjához áldást kérni. A sikeres hadjárat után az anyja lábához babérkoszorút tett. Szép jellemvonás.

lánczát, a muló szerelem típusát, házassági kaland rajzát. Léha, könnyelmű életet élő találkozik mindenütt.

Történt egyszer, hogy a tóból az aranyhalak kifogytak, nem mintha horogra akadtak volna, hanem valaki, az ismeretlenség leplébe rejtőzködve, vaskos tréfából néhány nagyobbacska csukát dobott a tóba, hogy egy szép reggelen az aranyhalak hiánya a berlinieket gondolkodóba ejtse.

Mi, fáradt vándorok, az aranyhalacskákra való horgászás helyett, néztük inkább ellenkező oldalon a svédországi gránit alapzaton álló, karrarai márványból faragott Goethe János Farkas, a németek legnagyobb költője és Lessing Gotthold Ephraim kiváló német író szobrát, utóbbin az emberszeretet bronz géniuszát. A fehérmárvány alkotást jobban tartja épségben az enyhe, olaszországi égbolt, mint az itteni, meggyőződhetünk.

Mindez, amit eddig láttunk, futólag szemléltünk, az egymást keresztező fasoroktól ékes, a márvány mausoleumot magába rejtő charlottenburgi-parkig huzódó Thiergarten-ben, meg annak a szélén van, ahol a köoroslánok csoportozata.

Utazó társaságunk kocsi előállván, a tiszta, egészséges város nevezetesebb utcáit befutottuk. Egyszer itt, egyszer ott csilingelt a villamos az utunkban, de keresztülkaszul járva, előbb jutottunk célunkhoz.

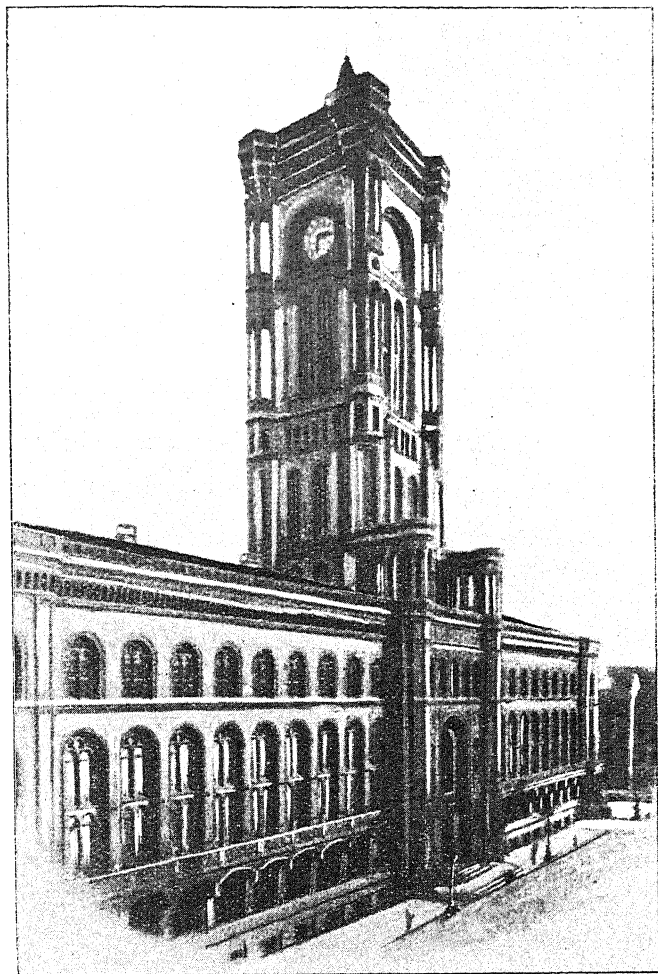
A világváros kavargó forgatagában mentünk meg nézni a Königsstrassé-n fekvő, a hatvanas években épült, tehát még ujnak mondható városházát, melyben az aktaintézés gépszerűsége mellett és az aktaköteteken kívül sok szebb dolog van. Szép az a csomka, mégis magas, négyszögletes torony, mely a kiváló díszépitkezés homlokzatának kellős közepéről a főbejáró fölött 94 méter magassággal emelkedik. Nem győztem a vörös kővekből épült, égfelé törő szép toronynak a nézésével eltelni, és nem hiszem, ha vezetőm nem erősíti, hogy a toronyóra számlapjának átmérője közel öt méter. Mennyi de mennyi

a szobrászati művészet, az anyagi pompával épült falakon! A régi és a mostani Berlin életét, történetét olvassuk le a hazug czikornya nélküli falakról.

Munkába vettük a vezetőnket. Mentünk fel pompás lépcsőházban a csillárokkal ékes diszterembe. Mondanom sem kell, hogy Bismarck és Moltke képei és szobrai itt sem hiányoznak, de találtuk egy vezető magyarunknak, providenciális államférfiunknak is az életnagyságu képét. Kitűnően festett a honvédtábornoki egyenruhája, Werner nagyarányu képén, mely a diszterem főekessége s ábrázolja az 1878. évi berlini béke kongresszust. Tudjuk, hogy a tanácskozók között, a festményen, az, az aranyos frakkokból kiváló alak, az, az 1851. évi szeptember hó 21. napján in effigie felakasztott, de azután a magyar politikai életben feltámadt Andrassy Gyula grófé. Mintha éppen most nyirbálná Bolgárországot, nagyobbitaná Szerbiát, okkupálná Bosnyákországot és Herczegovinát, szóval tölta az orosz, emelte a monarchiát.

Ennek a komoly és méltóságteljes képnek az ellenkezője az a másik, amely azt a tréfás jelenetet ábrázolja, mikor a Berlin utczáin lovagló Nagy Frigyes összekerült a bámész diákcsoporttal. Afelől kérdezte a király őket: nincs talán ma iskola? mire az egyik kópéarczu, amint átvillant agyán a gondolat, így felelt: Hát a király még azt sem tudja, hogy ma szünnap van!

A sok mesterit és művészetit látva, ami a városházán mint egy muzeumban egybe van halmozva, elhisszük, hogy mindezeknek a tárgyaknak ideállítása, tiz millió márkába került. De még mit tennének a berliniek, ha nekik olyan széles hátú Dunájuk volna mint Budapestnek és az Aldunasoron olyan pompás palotahelyeik. A németek bizonyára a Duna partjára építették volna városházukat, valamiként ezt a párisiak is megtették, emelvén a Hôtel de Ville-jüket a Szajnájéra, arra terelvén mindig a város központját, a forgalmi hálózat sulypontját, amerre az valóban van, folyóviznél.

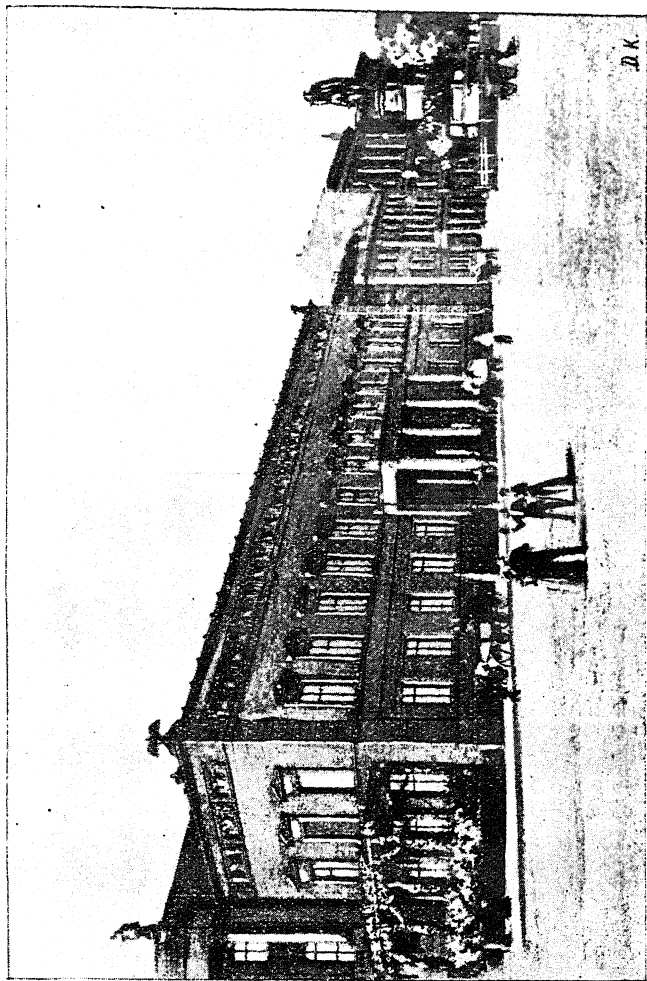
A városháza.

Minden más központkeresés elhibázott dolog vagy érdekelt mesterkélttség. Szerajevóban is a mór izlésű pompás városházát, a várost két részre szelő Miljaeska partján emelték fel. A Spree és Szajna, más fővárosok folyói is csak patakok a mi Dunánkhoz képest, mégis nálunk nem ismerik fel azt a természet szépségéből és nagyszerűségéből álló kincset, melyet a széles Duna hosszú partjában birunk, és ahelyett, hogy emelnők annak értékét, tönkre tesszük azt, sőt eltereljük a város forgalmát, a város eredeti, természetes, dunamenti fekvésétől. A Duna-ünnep és az idegenek tereljük rá a figyelmet.

Ha már az alagut és lánczhid tengelyébe nem vitték az Andrassy-ut vonalát, ha már a Kossuth Lajos-utczát megtörték, legalább tették volna az új parlamenti épület pendantjául a két új hid közé a városházát. Abból a rengeteg sok pénzből, melyet lipótmezei gondolkozásmóddal, a régi és szűk Lipót-utczába belehajigáltak annak idején, a maig is piruló röstelkedéssel néző újabb városháza falaiiba, sőt még újabban is a központi városházának elnevezett vén épületbe beletraktak, külső mázzal, festékekkel iparkodván az öreg arcot erőszakosan megifjítani, bizonyára egy megfelelő városházat is emelhetek volna, hogy ne kelljen szégyenkezünk a „legújabb“ városházánk mián az idegenek és önmagunk előtt, mikor annak piszkos udvarain keresztül haladva látjuk a sok foltozást. Helyes dolog lett volna fővárosunk atyáit előbb Berlinbe küldeni — háznézőbe.

Az is hiba nálunk, hogy a középületeknek külön városrészt csinálnak. Nem így a párisiak! Ott a középületek a város minden részében szétszórva, hogy minden városrész emelkedjék s ne nyomja el egyik a másikat, haladásában ne csökkentse. Nálunk mindent a Lipótvárosba visznek, többször önös érdekből. Igazát bizonyítani fölösleges.

Nem szokásom a hazai dolgokat lekicsinyelni, ócsárolni, de önkéntelenül tolultak elmémbe az elmon-

D. K.

I. Vilmos császár palotája.

dottak s jól esik alkalomszerűen Berlinből hazabeszélni, mert sok szó fér ezekhez a hazai dolgokhoz.

Magyar utitársaim közül nem mulasztották el némelyek a Rathskeller-be való ellátogatást, csak azért sem, mert a messze földön híres, bortermelő Magyarországon ilyen nincs. Bor helyett mentünk mi vizet nézni. Azt a vegyi uton Hermes dr. módszere szerint előállított tenger vizet, az itteni híres aquariumban, melynek a földalatti helyiségeiben, mesterséges barlangjaiban, tündéries világítás mellett vígan eviczkélnek a tengernek ide került lakói, szörnyek és apróságok. Eleve nek a nekik való vízben, amely centrifugál szivattyúkkal magasra emelve, bőven ömlik.

Kitérve a pufók és nyurga, rikácsoló, magukat rekedtté ordító ujságáruló fiuknak, kocsira kapva, mentünk nézni I. Vilmos császárnak Unter den Linden levő egyszerűen szép palotájának azt a történelmi nevezetességű erkély-ablakát, mely a máthuzsálemi kort elért uralkodó földszinti dolgozó szobájából nyilott s a melynél naponta déli tizenkét órakor az őrség felvonulását nézte s feszes egyenruhában megmutatta magát a népnek.

II.

II. VILMOS CSÁSZÁR PALOTÁJA.

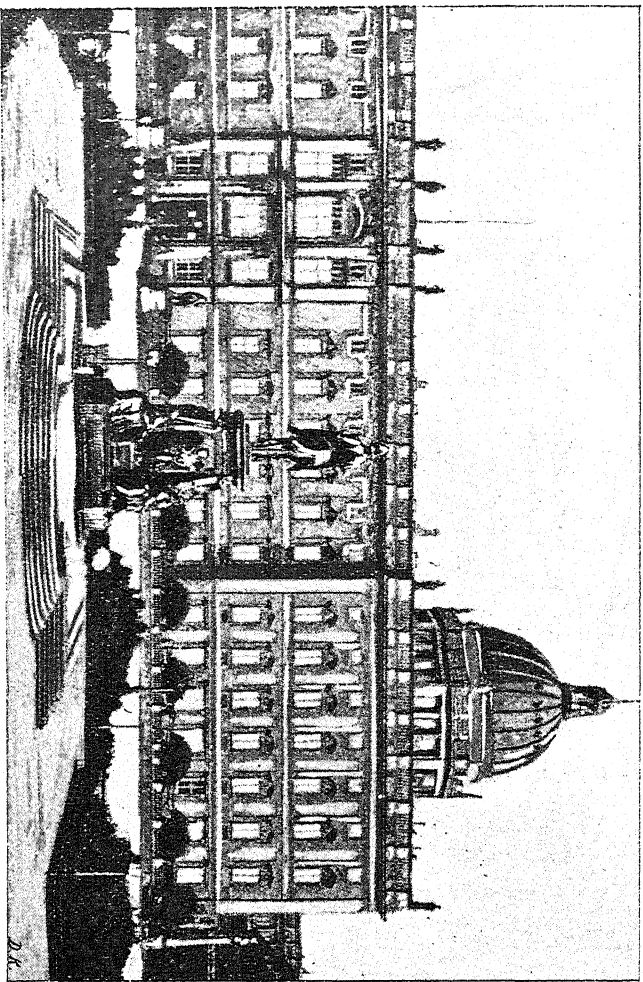
Egyik legszebb. — Hétszáz helyiség. — Papucsban. — Vörösterem. — Königszimmer. — Aranybrokát szoba. — A vörössas terem. — Ezüst gyertyatartók fából. — Lovagterem, trónterem. — A homét a fekete sasok röpködnek. — Óra régiség. — Nevezetes képek. — O Felsége arcképe. — Fényes kivilágítás. — A palota kápolnája. — Egész templom. — Képek és oszlopok. — Isten dicsősége, ember dicsősége. — Pompei kincseiből. — Remek kupola. — Isteni tisztelet.

Königliche Schloss látásával megtekintésére igyekeztünk. Előszobáztunk. „Alles muss der Mensch einmahl lernen,“ mondta Bismarck, mikor hasonlóképen várakozott az előszobában — bukása után.

Aki már néhány nevezetesebb, a józslés hivatott mesterei által nagyobb szerű fényüzéssel berendezett királyi palotát látott, az valamennyit látta, az aranyos czirádákat és a diszes, faragványos tölgyfaajtókat, de még nem látta a német császár székházát. II. Vilmos Németország császára és Poroszország királya lakik benne. Ur, 540,000 négyszög kilométernyi területen 45 millió alattvaló fölött. Tüzetesen megnézhattuk a nagy szerű palotát, mert akkortájt a császár Norvégiában nyaralt.

Európa egyik legszebb palotája ez az öt bejárattal bíró hétszáz helyiséget magában foglaló ó-épület, különösen pompás renaissance. Hosszukás négyszögben épült három emeletes magasságban, lapos födélzettel. Efölé tolódik fel a mestermű kupola, melyen nyolcz cherubim által gömbön emelt kereszt, hetven méter magasságban.

II. Vilmos császár palotája a Lustgarten felől.

Külső sötét tömegével elüt az olaszországi és konstantinápolyi tetszetősebb stíli fejedelmi palotáktól, de a termekben levő fény, pompa és gazdagság, főleg a történelmi becsesel bíró tárgyak halmozottságával felülmulja azokat. Mikor II. Frigyes választó fejedelem a Burg alapjait rakta, (1142) alig sejté, hogy ezen a helyen, a maga mostani egészében, több fejedelem és építőmester által összhangzatban emelt palotában, nem tellik bele ötszáz esztendő, a világ igazgatására fognak hangzani a parancsok, rendeletek.

A Schweitzersaalban keleti módon, mint a mikor mosét látogatunk, puha felső czipőt húzunk a koczkás padlat kimélése okából. Itt van mit kimélni, amíg Keleten, gyakran rozszant mecsetben, nincs. Inkább a hely szentsége kívánja meg a csoszogó használatát ott. Nesztelen léptekkel haladunk.

A vörösteremben a nagy választó fejedelemek butorai, remek betétü asztalok; a falakról a királyiház tagjai és egyéb széles mellü, oroszlánszivü, tollas sisaku ösök sötét tekintete találkozik az ujkor gyermekének fürkésző szemével.

A Königszimmerben finom metszésü, tölgyfa burkolatu falakon, a porosz királyok életnagyságu arczképei keskeny aranyléczes keretben, csupa Frigyesek, Vilmosok és Frigyes Vilmosok. A márvány kandalló párkányzatán kínai vázák, (a kínai háboru után bizonyára több) vastagüvegü tükrök. Órégi magas székháttal bíró zöldbársonyos barokk ülések pihenőre hívnak, de nekünk sietősebb a kimért időnk, mint az egykori választó fejedelemké lehetett, akik ezekben a székekben kényelmeskedve, lassan tologatták előre koruknak a reájuk tartozó eseményeit.

Az aranybrokát szobában Nagy Frigyes idejéből butorok, szinarany rojtok, a kandallón óriási, tömör ezüstből több águ, remekmivü gyertyatartók; Berlin város ajándéka III. Frigyesnek, lakodalma alkalmából.

A széles falon, I. Vilmos császár történelmi nevezetességű képe a gravelotti¹⁾ csatatéren.

A vörössas teremben szinarany czifraságu keleti fehér damasztí selyem, a Hohenzollern sas gazdag himzésben. A sas, mikor néztem, Kína felé sandított. Velencei tükrök, vaskos ezüst keretekben. A tükörasztalokon karos gyertyatartók fából, utánzatai ezek azoknak a nagy, ezüstbőlieknek, melyek érczét a hétéves háboruban pengő pénzzé verték.

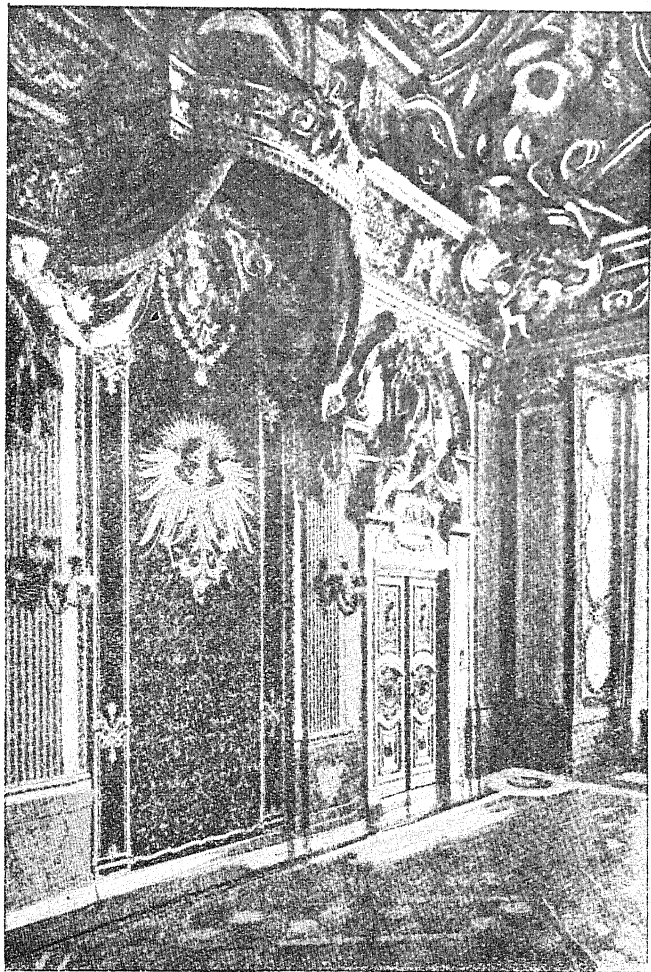
A barokkizlésű lovagterem, másként trónterem, főekessége a palotának. Az elegáncia mesterének kéznyma rajta. Évenként január 18. napján innét röpülnek ki a fekete sasok az előkelő vagy érdemesült férfiak mellére. Ezt az egy osztályból álló legfőbb rendet, melyet a balváltól a jobb tomporig terjedő narancsszínű selyemszalagon viselnek Suum cuique (mindenkinek a magáét) felirással, I. Frigyes alapította a herczegségnek királysággá történt átváltozásakor. A rendnek a király a nagymestere, fiai, annak született lovagjai, e szerint a sasok bölesőkre is szállnak. Ha pedig a sas, nem talál nemesre szállni, az azonnal porosz nemessé válik ezáltal.

A lovaggá avatás ünnepélyességének nagyszerűségéről fogalmat szerezhethünk, ha a Capitelsaalban Werner nagyméretű festményét szemügyre vesszük. Ez a kép ábrázolja az ékköves és selymes öltözetű I. Frigyest, amint a fekete sasrendet egy arra érdemesültnek feltűzi.

Berlinben feltűnően sok katona és rendőrtisztviselő jár az utcán érdemrenddel. Az első, a katona uralmat juttatja eszembe, a második, a berlini bünkrónikákat, rendőrállamot.

Mielőtt a vörösbársony terembe lépünk, egy

1) A Metz közelében fekvő falunál, a franczia határon volt tudvalevőleg 1870. évi augusztus 18-án az az eldönthetetlen ütközet, amely mégis a francziák visszavonulásával végződött. A németek huszernél, a francziák tizennégy-czernél több embert vesztek és az utóbbiaknak 2600 katonájuk került német fogságba.

Trón a lovagteremben.

halkan ketyegő órára figyelmeztetnek az ajtó mellett. Jó, hogy figyelmeztetnek a nevezetességre, mert a sok szép és értékes, francia rokoko-korbéli tárgy között, ügyet se vetnénk az ódonságra. Pompadour ajándéka II. Frigyesnek. Az óra tehát XIV. Lajos francia király idejéből való és még jól jár. Bizonyára nem adják az órák kezébe.

A képtárban a porosz uralkodóház történeti képei, ezek között I. Vilmos koronázása Königsbergben. A képtár legnevezetesebb képe: A hetedik porosz király császárrá koronázása Versaillesben. — Hamburg, Lübeck és Brema városok festették a szingazdag képet s adták ajándékol a császárnak nyolczvanadik születésnapja alkalmával. Legel a szem a szindus képeken.

A királyi arczképek között Ő Felsége I. Ferencz József magyar király arczképét örömmel pillantók meg. A kép, fiatalabb korából tünteti elő a királyt. Ehhez közel II. Oszkár svéd király, akinek országába törekedtünk. Holnap este a szép Stockholmban óhajtunk már lenni. Huszonnégyszáz óra alatt szárazon és vizen messze lehet manap eljutni, kivált mikor országos kiállításra robognak a vonatok. Kopenhágát, Drezdát visszajövet nézzük meg.

Az aranyos czirádákkal pompázó fehérterem tetőzetének kellős közepén a Brandenburgiak és Hohenzollernek királyi és császári czimere. Mondják, különösen szép e terem, mikor a hat ampolnából¹⁾ özönlik a villanyos fény s ezek mindegyike 3500 gyertyafénynyel bir.²⁾ Nerónák, a bohócz császárnak a Domus Aureá-jában, ehhez képest, mécses-fény lehetett a kivilágítás. Ha ilyen nappali fényt tudtak volna akkor árasztani, a komédiás imperator az ebeinknek ujfent említett kegyetlen név-

1) Ampolna, eredetileg a latin ampullából származik és gömbölyű testű, hosszú nyaku palaczkot jelent füvegből vagy agyagból.

2) A villamvilágítás előtt husz mázsa gyertya kellett a palota ünnepélyes kivilágítására. Fides apud — fidelem servum, aki előrehaladott kora daczára jól bírta magát, elhízott arczával ellentétben álló ruganyos mozgással, szolgálai fejelemmel, kiszámított udvariassággal kalauzolt. Látszott rajta, hogy a hajlékonyságnak ő is mestere.

rokona, talán nem csináltatott volna világító szövétneket a keresztények élő testéből? hogy lobogó fáklyavilágban sétálhasson.

Nappal hét nagy ablak s fölülről hét kis ablak önti be a fényt.

Végezetül a királyi palota kápolnáját néztük meg. Arányai áttörik a kápolna keretét, bélik templomnak. És melyik templom kerül emyibe? mint ez a kápolna: egy millió négyszázezer márkába.

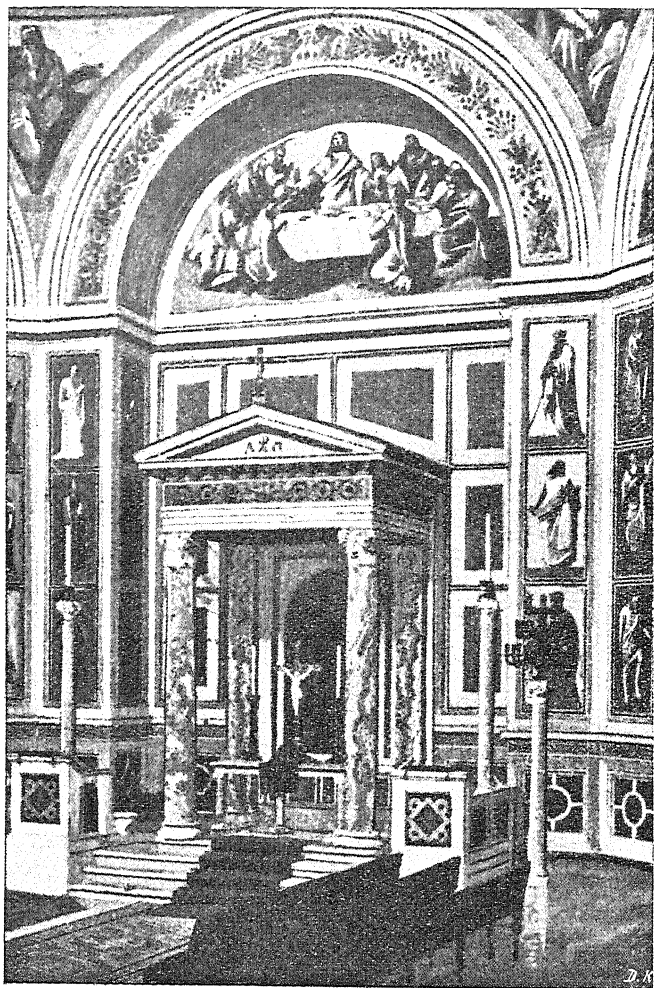
Arányának felségessége, kiállításának a remekvolta meglepi a belépőt. Márvány mozaikon járunk, a falak is színes márványok, közbül gazdag aranyozás, mesterkézre valló festészet.

Oltárfölött, Krisztus utolsó vacsorája, négyoldalt a kupolát hordozó nyolcz iv toldalékaiban a négy evangélista. Krisztus születése, feltámadása, Szentlélek eljövetele s. a. t. valamennyi finom árnyalatba összefolyó mestermű. Az oltárfödés keleti monolith alabastrom kecses oszlopokon nyugszik. Egyik az egyiptomi alkirály ajándéka. A nagy oltárkereszt, vastagon aranyozott ezüst. A keresztben nagyszemü drágakövek csillognak. Százezreket ér ez az egy kereszt, melynek az árával, sok szegénynek a keresztjét levehetnök a hátáról. No de maradjon *Isten* dicsőségére, amig háborus időben nem kell belőle pénz tenni — az uralkodó *ember* dicsőségére.

Mind a két szószék karrarai márványból. Tehát kettő is van. Igaz, a tudományos theológiát, az angol után a németek művelték leginkább.

Csak néztem a karos gyertyatartókat, melyeket kőoszlopok emelnek. Pompéji ásatásával közel kétezer év után a romváros magános sikátoráiból napfényre került márványok; olyan szépek, olyan épek, a beözönlő napsugár megszinezi azokat.

Álltam a kupola alatt, melyet kívülről, alatról már megnéztünk. Berlin egyik legszebb boltozatos építkezése; léptinktől visszhangossá lett.

A királyi palota kápolnája.

Megtudtuk, mikor van isteni tisztelet a kápolnában. Ritkán. A királyi család tagjainak nősülése, az életből kimulása alkalmával, újévkor, a fekete sasrend újfent említett évi ünnepségén és a birodalmi gyűlés megnyitásakor. Tehát nagypénteken is csendes a kápolna, amiként a nagypéntek is csendes, elnémul a harangszó és orgona.

Egyelőre nem kívántunk többet, ennél szebbet látni. Távoztunk.

III.

BERLIN SZOBORMŰVEI ÉS MUZEUMAIRÓL.

A császár kutja. — III. Frigyes Vilmos lovasszobra. — A Nagy választó fejedelem szobra. — Nagy Frigyes lovasszobra. — Kőbe véssett történelem. — Boldog nemzet. — Jóniai oszlopsor. — Kiss Agoston szobrász alkotásai. — A régi- és a Hohenzollern-muzeum. — Családi emlékek. — Emlékezés a császár budapesti felköszöntőjére. — Szoborszépség.

A királyi palota megnézése után üdítőleg hatott rám a palota előtti díszkert megtekintése; más irányba terelte megszakadt gondolataimat, Lustgarten-a neve, mégis nyárspolgárius nyugalmat élvez valaki az egyik padon terpeszkedve, árnyékos félhomályban, hol lágy szellők bujdosnak. A kavicsimitó mozdony nem háborgatja meg a korán elhizott pufók arczu, tüskés, rókavörös férfiut, aki kezét, pásztorbot módra hajlitott fogóju boton nyugtatva, keze hátát, zsirpárnának használja. Jólét és a magamagával való megelégedés sugárzik az arczából.

A „g” betűt „j” gyanánt ejtve gagyogja a vezetők megszokott egykedvűséggel tóditván, hogy melyik professor rajzai után, melyiknek az alakítására öntötték bronzba.

— Mit? kérdezők mi.

— A kutat, melynek megtekintése következik.

— Hagyja el, mondók neki, annyi tervező, építő, festő és szobrász nevét hallottuk ma gyors egymásutánban elhadarva emlegetni, hogy alig jegyezhetünk meg ezekből egy-kettőt, ezt se a legnevesebbet.

Elég hozzá, hogy az igen szép kutat Berlin város

ajándékozta (1891) a mostani német császárnak hódolata jeléül. Ujvoltában pompálkodik. A tág medenceze vörös márvány kőzetét Svédországból szállították. A diszkuton négy nőalak ábrázolja a Rajnát, Elbát, Oderát és Visztulát. Középről az elmaradhatatlan Neptun, háromágu szigonynyal. Négy triton¹⁾ két nagy kagylót emel, melyek zsámolyul szolgálnak Neptun lábainak. Keresztény motívumok bátran válthatnák már fel a semmitmondó, pogány hitregetanbeli alakokat. Volna ilyen akármennyi, sablon számba nem mennének.

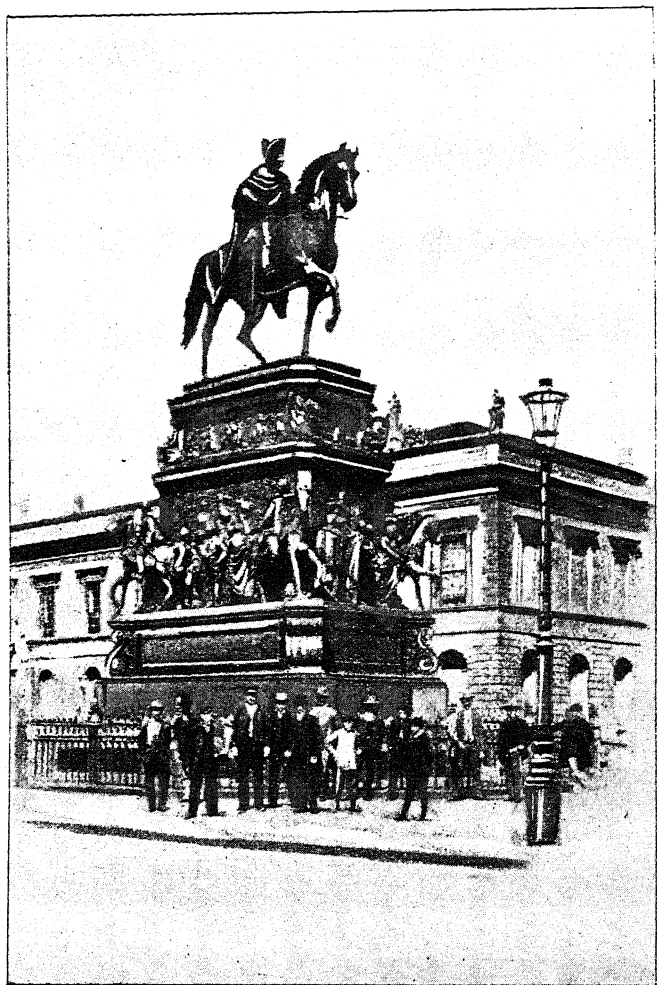
A királyi palota előtt a Lustgarten oldalon emelkedő III. Frigyes Vilmos lovasszobrot megnézve, magánál a szobornál jobban tetszetek a talapzaton levő, Cliót, Borussiát, Rajnát, az igazságot, tudományt, művészetet és ipart személyesítő alakok.

Ennek a szobornak a látása után kedvet kaptunk még másik kettőt megnézni. Az egyik a Nagy választó fejedelemé volt, lóháton. A klasszikus mez korhű másolatában úgy is néz ki, mint egy nyakas római, a római császárnak öltözött. Már 1703 óta áll fen ez az ércszobor. Nézi a körülötte sürgő-forgó, megváltozott világot.

Pompás a Nagy Frigyes lovasszobra is az Unter den Linden bejáratánál. Most is nézik arrajáró emberek, közöttük egy nyugdíjon nyomorgó, féllábu invalid, az államnak páriája; arcán mély sebesatornának forradása. Ez a szobor sokkalta újabb alkotás, habár még 1840-ben rakták le az alapját, Nagy Frigyes trónralépésének száz éves évfordulóján, az általános felbuzdulás idejében. A szobor 1851 óta áll tizenegyedfél méter magasságon. A lovasszobor ezenfölül még hatodfél méter magas. Kerestem a szobor holt pontját, nem találtam, nincs. A hatások rajta összhangba vannak hozva.

A minden irányban terjedelmes gránit alapzat négy oldaláról leolvashatjuk a poroszok nagy emberének egész

1) Tengeri istenség az ókorban. Emberi törzse, lábak helyett halfarkban végződik.

Nagy Frigyes szobra.

életörténetét, csatáit és egyéb tetteit. Helyes, hogy korának hősei mellett a tudós férfiak is életnagyságban vannak megörökítve a talapzat középső részének az oldalain. Ezek fölött a nagy király családi életére vonatkozó domborművek. Legalul még 74 jelesnek az emléktáblája.

Boldog nemzet, amely nagyjait, művészi tudással érczben és kőben, gazdagságának latbavetésével ilyen nagy arányokban tudja megörökíteni. Szobroknak a tömege. Igazán, potentes potenter agunt. A szobrok között akad ugyan, kivált a régibb időkből, satnya is, akár mint Londonban a Shakespeare-é, mert Berlinben eszmék valósultak meg érczben, kőben, soknak az emléke van embermagasságot meghaladó alakba öntve és ünneplést találva a szivekbe írva.

Szép a régi muzeumnak tizennyolcz oszlopon nyugvó, ugyancsak a Lustgartenre néző előcsarnoka. Mióta Athénben voltam, az oszlopok hazájában, és az ott álló és ledőlt oszlopok, remek kivitelű oszlopfők szépségében gyönyörködtem, nagyon szeretem nézni az oszlopcsarnokos épületeket. Órákig el tudom nézni azokat. Az arányokból, a csoportosításból, mindig új szépség tűnik elő. Az oszlopok mögött idegenvezető és nyomába hágó avatatlanok falkája tűnik el.

A muzeum lépcsőfeljárásánál elhelyezett két igen diszes bonzecsoportozat egyike, magyar származásu ember műve, amazont ábrázol, illetve az emberi fölény küzdelmét a nyers állati erővel szemben.

Ez a Kiss Ágoston (1802—1865) híres szobrász. Felső Sziléziában született, husz éves korában terelte őt a sorsjárása Berlinbe, ott híres mesterektől vett oktatást, tanult, és mint művész bontogatván szárnyát, becsülést szerzett a magyar névnek, habár csak visszfényt adott. Most, hogy e sorokat írom 1902-ben, van a neves szobrász születésének száz éves évfordulója. Emlékezzünk elszármazott művészünkéről csendes kegyelettel.

Kissnek sok szép alkotásával találkozunk Berlinben, mert ércbe, kőbe lelket tudott lehelni. Keresett szobrász volt a királyi udvarnál is, általa sokan vésették képüket márványba. Mellszobrokat, egész alakokat igen jól tudott kőből faragni, de ezt a csoportot, a lovon ülő amazont, a művészete legnagyobb tudásával alkotta meg.

Kissnek a nevével, művészetével akkor is találkoztam, mikor az egy óraker történeti őrváltáskor a királyi palota első udvarában néztük a mozgalmas képet. Várakozás közben egy ércsoportozatot láttunk az udvar közepén. Jelképezi szt. György viaskodását a sárkánynyal.

A korinthetai templom alakjában épített, oszlophordta National Galerie-ben is megnéztük ugyanezen mestertől a hit, remény, szeretet csoportosítását. Egyik alak szebb a másikinál, tele kifejezéssel, étellel. Művészlélek tud ilyet létrehozni.

Idő nem jutván rá, a színházakat rövidesen csak kívülről néztük, pedig egy-két előadást végig nézni azért is érdekes lett volna, mivel itt az emberek nem azért járnak a színházba, hogy a szórakozáson kívül, magukat és a ruhájukat bemutassák, hangos beszéddel feltűnést keltsenek, hanem műélvezet kedvéért, azért az előadás alatt csend van s tetszés esetén csak a felvonás végén hangzik fel a taps.¹⁾ Igen szép, a legtisztább görög stílusban épült a Schauspielhaus a Schiller-téren, Schiller szobrával a színház homlokzata előtt. Az operaház, ez az első zenei műintézetük, nemkülönben pompás.

Megvallom, annyi muzeumot láttam már, itthon, Bécsben, Rómában és egyebütt, Pompeji és Nápolyban, Londonban a világhírű Britisch-muzeumot, Egyiptomban az egyiptomi régiségekkel telt bulaki-muzeumot is, azért Berlinben a rövidre mért időmet muzeumok látogatására

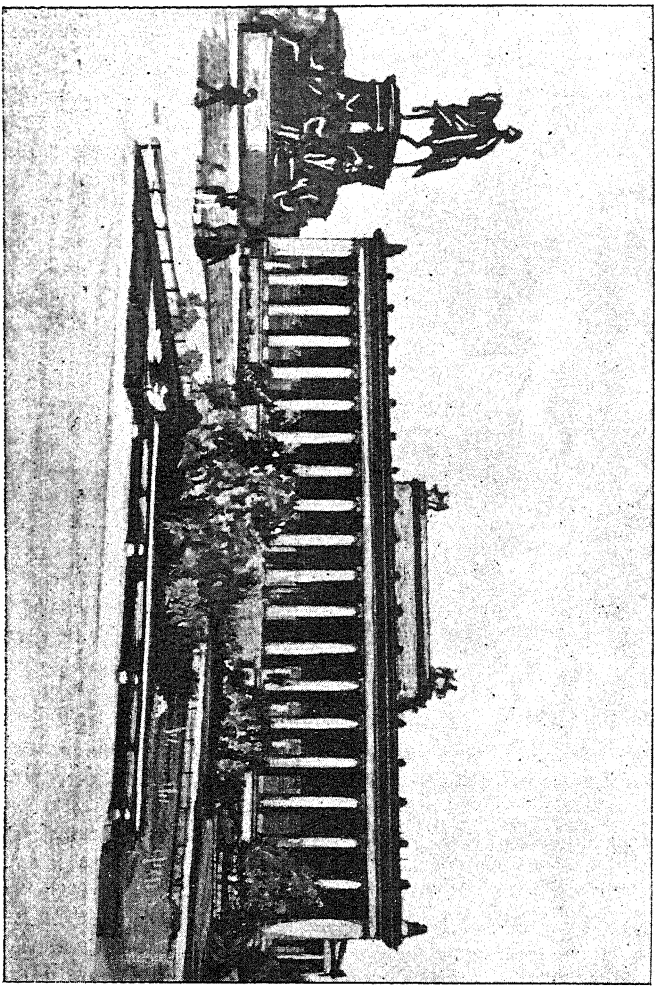
1) Bécsben, feltűnt nekem, hogy az operai előadáshoz többen magukkal viszik a vezérkönyvet, hogy a zeneművet annál jobban megértsék, tanuljanak belőle. annál is jobban gyönyörködhesseken a szépségében.

nem kívántam fordítani, azért a régi királyi muzeumot, az Unter den Linden egyik legfőbb diszét csak futólagosan néztem meg. Hisz a város még fiatal, ne keressünk sok műkincset benne. A régi muzeumhoz csatolt új, egyiptomi régiségekben gazdag muzeumban is néztem inkább Kaulbach pompás freskóit, melyek az emberiség történetét ábrázolják, többi között a hunnok csatáját.

Pihentünk inkább, jobban mondva kipihegtünk a Lustgarten ugrókutjainak hűsében. Felém szállt a petónia illata. Átellenes helyről folyvást nézem a régi muzeumnak egysorban álló tizennyolcz oszlopát, — amint véleményem szerint — Berlin legkimagaslóbb építkezését alkotják. Le nem tudom venni szememet a remek görög műépítkezésről, mely építészeti szépségeivel hát. Óriási dimenzióval bíró alkotás, melynek a jellege szilárd és fönséges, habár a csiszolt oszlopairól, színes márvány falairól híres, bécsi cs. kir. muzeumoknak, ezeknek a kiválóan diszes és költséges, kupolás diszépítkezéseknek, emlékszobros terének kell minden muzeumok fölött elsőbbséget adnom.

A berlini muzeum lépcsőzete lábánál levő 1500 mázsányi sulyu, gránitból egydarabban kifaragott bassint megtekintve, továbbá a Diocletian-fürdőből ide hurczolt két márvány medenczét is megnézve, távoztunk, eszmetársasítás folytán arra a vérfürdőre gondoltam, melyet ez a keresztény üldöző, kegyetlen pogány császár Rómában sőt Alexandriában is csinált, mikor utóbbit bevette.

Egy muzeum fölkelte mégis az érdeklődésemet különlegességeinél fogva. Ez a Hohenzollern-muzeum, a királyi, illetve most már a császári ház muzeuma. Nem is annyira muzeum ez szóértelemben, mint inkább gyűjteménye a uralkodó ház tagjainak butorneműek, ruházat, játékok, fegyverek, arczképek, szobrok, női fön homlokot szorító néhány diadém, kocsik és egyéb tárgyakban, melyeket ezek, a gyermekszoba gyámolt világának idejétől a sirig használtak. Említek a porfogó holmik mellőzésével

A régi muzeum III. Frigyes Vilmos szobrával.

nehányat, melyek ha műbecsrel nem is, de történelmi vagy kulturtörténeti érdekekkel bírnak.

I. Vilmos császár és Augusztia császárné életére vonatkozó tárgyak: I. Vilmos bölcsője és a csunya nyul-játékszere. Most a polgári családoknál akárhány szebb. Asztal, amelyen III. Napoleon st. Clouban (1870) aláírta a hadüzenetet. Tollvonás, dinasztia bukás, gloire elhomályosodása. I. Vilmos kikészített lova, melyen nyargalt a francia háboruban. Ama bizonyos clumi ködnek a dombja picinyített másolatban. — Koszoruk és szalagok ünnepélyes alkalmakra. — Gratulációk és családi részvétiratok osztatlan gyász alkalmakkor, mikor ez a halál hírének a nyomában támadt. — Arczképek különböző korból és nagyságban.

Egy nagyon közellátó ur, ripacs-arcz, tüvé téve az egész muzeumot, töviről-hegyire megnéz, elolvas mindent, az érdeklődőben a háromszögletes kalap is érdeket kelt.

Többrendbeli Bismarck-, Moltke- és Manteuffelkép, mellszobor és a német közélet ismertebb alakjai.

Egész napon át nagy lendülettel beszélt a vezetők, öntudatos föllépéssel vázolvva a multakat. Unos-untalan. egy lélekzetre mondta el azoknak a nevét, akik olyan nagyra növelték a reménységüket, állapotukat, dicsőségüket, maguknak pedig világraszóló nevet szereztek. Sok szóban sok aljat adván, sőt magát rekedté beszélvén, én a sok dicsérettől émelyegvén, arra kértem, ne vesse fel újra meg újra az elcsépelt, közismert történeti dolgokat. Kértem, ne beszéljen többet róluk, kövesse inkább Moltke grófot, akiről ismert dolog, hogy csak akkor szólott, mikor kellett, de vezetőm, arczán az idegesség révetegségével, tovább is teszi magát, mintha még olyan nagy volna a tudása és tovább fecseg. Erre előszámítom neki a nagy hallgatókat, a tettek legnagyobb embere Julius Caesartól Tenisonig és Carlyle Tamásig, Bethoven, Chopin, Rossini után Wagnert is említem

neki, azt véltem, hogy a németre, német teszi a legnagyobb hatást, erre kedvetlen arcot vágva, csakugyan meglassította nyelvének a mozgását, de csakis kis időre.

Őrzik Napoleon kalapját, melyet lefujt róla a csata szele; elkallódott kínesei közül érdemrendeit, sőt evőeszközeit, melyeket — megszakadván sikereinek lánczolata — sebtiben már magával nem vihett. Hagyományos szellemmel, fölényes hangon gunynyal neki támadva szól vezetőm a világ legnagyobb katonájáról, végzetes, öreg hibájáról, mindenben vétket faragván ellene, még ő is, a kicsike ember, a *nagy* hírének elhalaványításán dolgozik, vállvonogatva beszél róla, kisebbit. Ránézek élesen. Mondtam neki, hogy a világtörténetet én más könyvből tanultam. Más volt annak iránytűje. Ha eredt is a szegett erejü imperator tetteiből rossz, egy kis igazlátás jól kellne el a németeknél, ha már a békitő időnek nincsen reájuk hatása. A többszörös ellenmondás fölmérgesítette egy kissé a vezetőmet, boszusan marta az ajkait, de megbékültünk aztán egy kancsó sör mellett. Az ember mindenütt csak ember, szereti a maga fajtát és azt, ha szája ize szerint beszélnek neki.

II. Vilmos császár életére vonatkozó tárgyak gyűjtését is megkezdték egy külön szobában. Érdekléltem ezeket az emléktárgyakat, a mostani német császár a magyarok kedves embere lett, hogy megnyerte a szívünket avval az örökemlékezetü felköszöntőjével, melyet az 1897. év őszi napfordulásakor, mint Ő Felsége kiváló fejedelmi vendége a budai királyi várakban mondott. Tudjuk, hogy ez a nevezetes felköszöntő egyuttal politikai nyilatkozat is volt nemcsak Magyarországnak, de a nagyvilágnak is szólt, főleg pedig a korhadtt államiság szomszédnak. — Forrongott a tudásra éhes közvélemény sokáig, erről a dologról hasábokat irt a világsajtó. Emlékszünk még, hogy ebben az elragadó szép szónoklatban, mennyi volt a színigazság, politikai nyilatkozat. Igazán hálásak lehetünk a német császárnak a sok

dicséretért és elismerésért. Történetünk dicső küzdelmeire utalt s Európának — tehát az irigyeinket és a rosszakaróinkat tényekkel leczáfolva — nyíltan kimondotta, hogy „Magyarország a nagy kulturnemzetek közé egyenlő joggal sorakozik.“

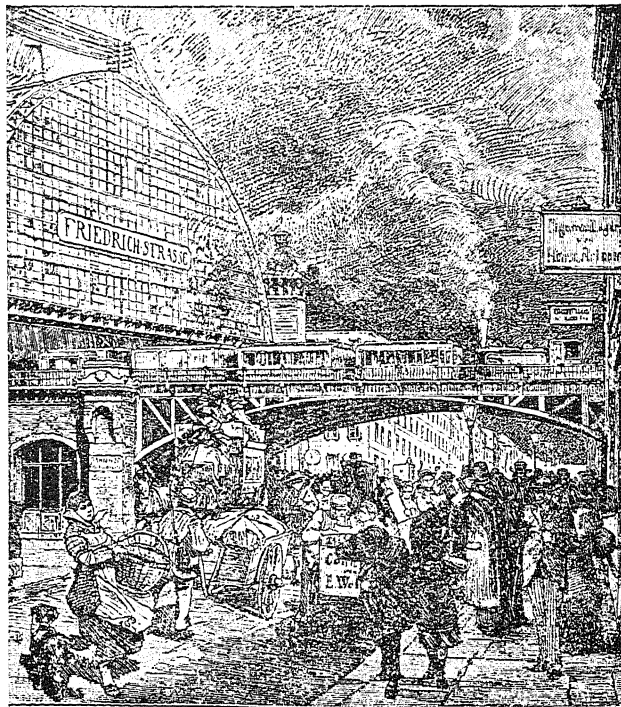
Magyar embert, ha Berlinbe visz az életsora,¹⁾ emlékezzék meg ezekről a dolgokról és nézze meg II. Vilmos császár palotáját legalább kívülről s mondjon egy csendes éljent a koronás lakójára. Én is azt teszem, mikor emléke kél.

*

Mikor ereszkedett már az este, kigyult az esthajnal, és kigyulni kezdtek már az égi-, előtünekezni a földi csillagok, — a mozgalmas, nyolcz kilométer hosszú Friedrichstrasse forgalmasabb oldalán fekete ember-szalag húzódott végig. A sötét szalagot élénk színek tarkítják. Közel ahhoz a lármás világhoz, ahol fejünk fölött a városi vasut dübörgő vonatai éles sipjelre csörömpölve száguldanak, az ut keresztezésében a tömeg szétnyílik a hintók előtt. A népes utcán, a pompás nyári, vasárnapi estét, ezrek meg ezrek iparkodtak élvezni. Az esti korzó zajlásában sokat ölelt fel a szem egy tekintetre. Zsinóron vezetett bozontos kutya nem hiányzik. A nagyvárosiasan mozgó élet kiverődött az utcára. Fialat urak fölfelé meredő teuton bajuszszal hegykélkednek uri önézettel. Lenge növésű szőke divathölgyek, olyik az erény álarczába rejtve magát, — a szálló szónak nincs gazdája — habkönnyű bluzok, selymes ragyogású nyári ruhákban, lebegő tollu kalapokban, szóval a lengőkön sok a lengő, tehát lengőséggel tetszelegnek. A tekintet megtapad a szebbeken. Örök asszonyi hiuság, hivságos külsőségekkel mindenütt van neked vásárod! Ha hiányoznak a női formák, mimelik azokat és kihúzzák a

1) Mintegy 3000 magyar állandóan tartózkodik Berlinben. Ujabb időben Bácskából a földműves nép, mely nem talál az anyaország kebelén megélhetést, rajokban húzódik Németországba.

derekat. Eszembe jut Sienkiewicz, napjaink legemlegetet-
tebb írójának — ha nem is idevonatkozó — mondása :
„ . . . az egész világ alapja a család, és az élet maga
is egy nagy csalódás.“

A városi indóház a Friedrichsstrassé-n.

A kávéházak és sörcsarnokok nyüzsgő népe, az
utczától, térből elhódított részeken a friss levegő élvez-

zésére törekedett. Zubonyos munkáslegények, kiknek kenyér a főgondjuk és egész héten törték magukat forrólevegőjü szobákban, zárt levegő köréből, az édesített légyvesztő papiros tárházából — az üzleti főkönyv bezárva — szabadulva, iparkodnak jó levegőt habzsolni. Halk dal, az egyiknek füttyös ajkán. Élet a szabadban, az est édesgető világában, miről az éjszaka tud és a felhők mögül leskelődő holdvilág. A szentjánosbogár is este bolyg, éjben ragyog szikrája. A rossz is éjjel szabadabb.

Egyszerü, lenge, mégis fekete ruhában, mindig jól öltöztető vállas, fehér köténykében, fiatalsága virágában pompázó virágleány, — nevezzük Esthajnalpirnak — az embercsoportok torlódását kikerülve, a gyalogjárók szegélykövét átlépve, letér a járdáról, majd egyenletes lépésben haladva törekszik előre. A divat örjögésében szinte jól esik látni az egyszerűséget. Meg-meglóbálja az aranyos, az aranyos kosárcáját, melyben különféle színü rózsák, a legtöbb sárga és illatos, hosszú száru szegfűvirágok, melyeket a nyár heve fakasztott.

Nem tekint se jobbra, se balra, talán annyit sem, mennyit maguknak megengednek a zárda növendék leányai sétájuk alkalmával. Kosara nélkül mi is annak néztük volna.

Akik szembe jönnek vele, elhaladnak mellette, műértő pillantások után kölcsönösen megjegyzik, hogy „frisch und fesch“ a kicsike. Az is volt, csupa vonal és arány. Lesiklottak róla a kedveskedő pillantások. Korántsem látszott tehát aféle sovár mosolygásu, elefántcsont bőrü párisi Mimi Pinsonnak, aki már sokakat szeretett és akiről ez az ének szól:

„Mimi Pinson, est une blonde,
Une blonde, que l'on connaît.“

A hova betért, megyünk mi is szomjat csillapítani. Jól jöttünk. Az arczára eső világitásnál látjuk csak, hogy az ígézö külsővel bíró kis szóke, nem is olyan szende,

szemeiből egy kis kópéság is tör ki néha és szép, mint Niobe gyermeke; a sejtelem fátyolán át nézek reá.

Arcza szelidre válik, s a szó nyelvére csuszván, árulkodik egy kicsikét, mennyire megfárasztja őt a virág-boltosné. A bár fiatal, de nem tapasztalatlan, pillái alól nézve, a második pohárnál már elárulja, hogy — nagyon tudna szeretni s hogy utja-módja megvan mindennek. Amit mondott, bizonyosra is volt vehető, mert szavai után kellemetes mosoly ült a szája körül.

Élőszobor. Legszebb szobor. A testi szépség hivatott bírója se találna rajta valami kivetőt. Lemintázva, a legszebb kertnek válhatnék ékességére a fiatalányt ábrázoló szobor.

A szobrokról irván, emlékeztem meg erről az idilli szoborszépségről.

KOPENHÁGA

I.

KOPENHÁGA.

A malmői kikötőben. — A fénylőkből való volt. — Csókos gyermek. — Egyik országból a másikba. — Velence esoda remekként. — A norvégek és svédek rokonánál. — Kjöbenhavn. — Tőzsde-palota. — Szigeteken építkeznek. — Oszerűség. — Spion. — A király új piacza. — Amalienborg Slot. — Európa apósa. — Mindent komor színben láttam. — A Klampenborgi parban. — A kikötőben. — Czipekedtek. — Szakál viselés. — Állatkert. — Orsted Parken. — Rosenborg. — Nemzeti-muzeum. — Érzékeny történet. — Gudsfred. — Tejfölös földieper. — A híres mesélő szobra. — Egyik legműveltebb város. — Királyi képtár. — Tivoliban.

Malmőnél a partmenti kőalkotványon várom a hajó indulását dánok földére. Mielőtt elhagyom a svédek szép országát, körülnézek mégegyszer. Szemem egy svéd asszonykán akad meg, ki a fénylőkből való volt, mellette leánykája csöppködik. A festői svéd nemzeti viselet, a skanei¹⁾ pompásan állt a szép asszony formás alakján. Ez a népviselet, amellett hogy kecses és a szökeségnek jól áll, a finom kelméből, lenge csipkéből, puha selyemből, igen elegáns. Leányát a mama, csuklón felül kézen fogva, szerető szemmel nézegetve vezette; lehetett ugyan hat éves a piczurka. Göndörített, hosszúra eresztett szöke haja a kis vállaira omlott. Telt kis karocskája fődetlen, rózsaszínű; piczi rózsabimbó maga is. Azon a tövön fakadt, mely őt öleli. A nálunk lehetetlen színek keverékében a kicsike is csaknem egészen úgy volt öltözve, mint a Madonna arczu édes anyja, piczinyített kiadásban volt minden rajta. Mint egyik tojás a másik nagyobbra, hasonlítottak. Mosolygós az egyik, csókos a másik. Olyan kedves volt a gyermek, mint a milyenek közül válogatja

1) Skane, Svédország legdélibb, legtermékenyebb, leggazdagabb vidéke, amelyen vagyunk Malmőnél.

az Ur, angyalait. Mikor egyik a földön, letört bimbóvá válik, a másik, angyal szárnyán, repül az égbe fel. Előveszek egy új veretű ezüstpénzt¹⁾ s teszem azt a kicsikének összefogott kezébe. Gyermekes szégyenlőséggel fogadja, arcza, mosoly és megilletődés között küzd s az anyja biztató szavára, alig hallható, elcsukló hangon köszöni, azután anya és leányka hálás mosolylyal jutalmaznak. A gyermek megy azután, mint fiók az anyja után, én meg a további utamra vándorként s örülök ennek az utolsó szép jelenetnek a svédek földén, mikor más országba indulok.

A svéd partról közel jutunk a dánok fővárosába, egyik országból a másikba. Csak a keskeny Öre Sundon kell áthajózni s másfél óra alatt a nagyocska Seeland-szigeten vagyunk, a melyen épült az, több más várossal, faluval. A két ország között a távolság mégis elég arra, hogy az egyik partról át ne láthassunk a másikra. Nagy hajók hintálták a kis halászesolnakokat. A tenger szélén alatt fekvő főváros lassan bontakozik ki előttünk s azt a hatást teszi a szemlélőre, mintha a tenger csodáremeke, Velenczeként a vízből emelkednék fel. Legelőbb a márványtemplom nagy kupolája, azután a váracs, a kettős vízárokkal körülvett Frederikshavn, ágyukkal felszerelt védmű, végre egyéb városrészek, házak.

Megérkezem a dánok földére. A svéd és norvég nép rokonánál vagyok. Származásuk és nyelvük teszi őket azzá; ez azonban nem zárta ki a civakodó testvéreknek egymás ellen való háboru viselését a multban.

A harmadik skandináv ország fővárosát Kopenhága néven itt hiában keresnök, Kjöbenhavn (Kaufmannshafen²⁾) annak az igazi neve, magában foglalja azt a fogalmat, hogy itt, az egykori halászfaluból támadt, I. Waldemár által a XII. században alapított nagy városban,

1) Mindahárom skandináv országban 1872 óta egy a pénzalap, korona, mely a mi pénzünk szerint 1 korona 17 fillér.

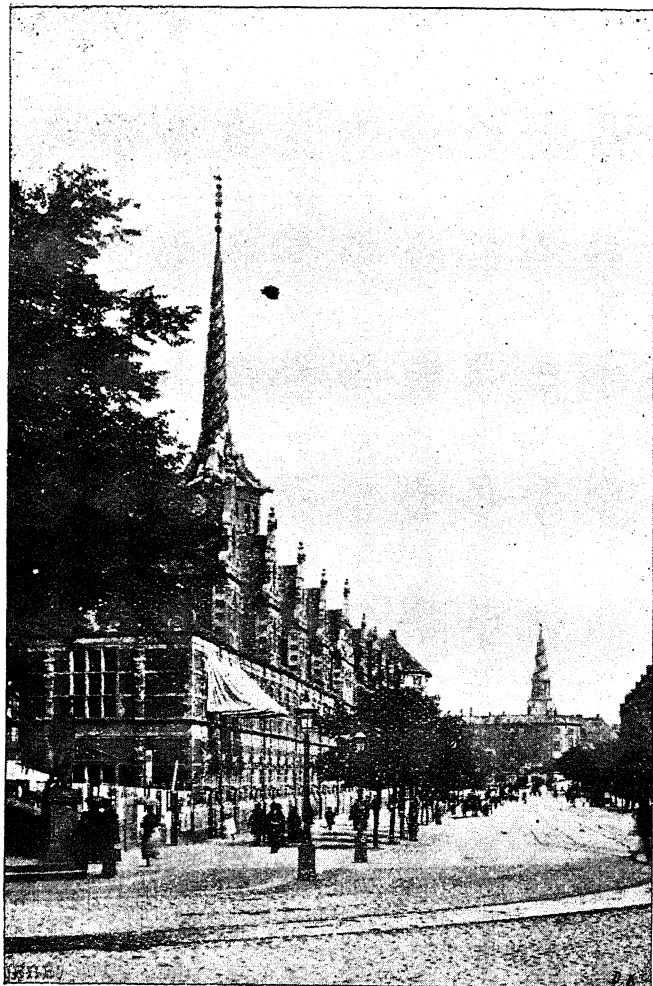
2) Köppmannehavn = Hafn der Kautleute.

a legjelentékesebb kereskedelmi góczpontban vagyunk, melynek azelőtt és azután, hogy a hanza hajói erre usztak, összeköttetése van vizen más országok kikötő városaival, úgy, hogy évenként kétezernél több idegen gőzhajó fordul meg a kikötőjében.

Nézem a kereskedelmi nagy város tőzsde palotáját, Merkur templomát, melyen negyvenöt magas házékités. A nagy, hegyes torony, négy, sárkányfejű óriás kigyónak a farka összefonódásából áll; a kigyók feje lefelé van fordulva. A kigyó a csalárdság jelvénye lévén, találónak találok a börzére, különösen ha benne nem a pénz az áru értékmérője, hanem fedezetlen határidő üzleteket kötnek, az emberek egymáson vágnak eret.

Éjszak világában szeretnek tengerszoros mellett szigeteken építkezni. Itt is így. A lapos Seeland-szigetet egy igen keskeny, széles folyónyi tengervíz választja el a fátlan, kis Amager-szigettől. Tehát tulajdonkép arra a két szigetre van építve a város, és a két sziget között elnyuló víz — Kalvebod — kettős parttal olyan alkalmas kikötőt képez, hogy Kattegatban ez a legbiztosabb.

Az egykor kiterjedt Dánia, nagy érdekek torlódásából, csak halvány árnyéka a réginek. A főkép szigetekből álló kis ország fővárosa nem olyan, mint Stockholm, mely az első megpillantásra rögvést hat a nézőre, sem olyan, amely később hat, mint Krisztiánia, hanem olyan, mely sehogy sem hat. Benne minden olyan ószerű, mogorva, az épületek — mint Londonban — időbarnította színűek, de ki nem magaslók, mint ott. Utczái szűkek, de a tisztaságot elvitatni nem lehet. A házakon sok a cserépvirágos ablak, kevés a falköz, mert hosszú a borus tél, világosság kell. Az ablakokban nincsenek redők, csak aféle bolti vászon árnyéksátrak piczinyített kiadásban. Az egyik ablakban idősebb magános nő, kutyák iránti szenvedélyvel. Spion, ez sok van az ablakokon. Nem ember, tárgy az, inkább készülék. Az emberek akkor is kíváncsiak, mikor rossz idő mián, falak közé

A tőzsde palotája.

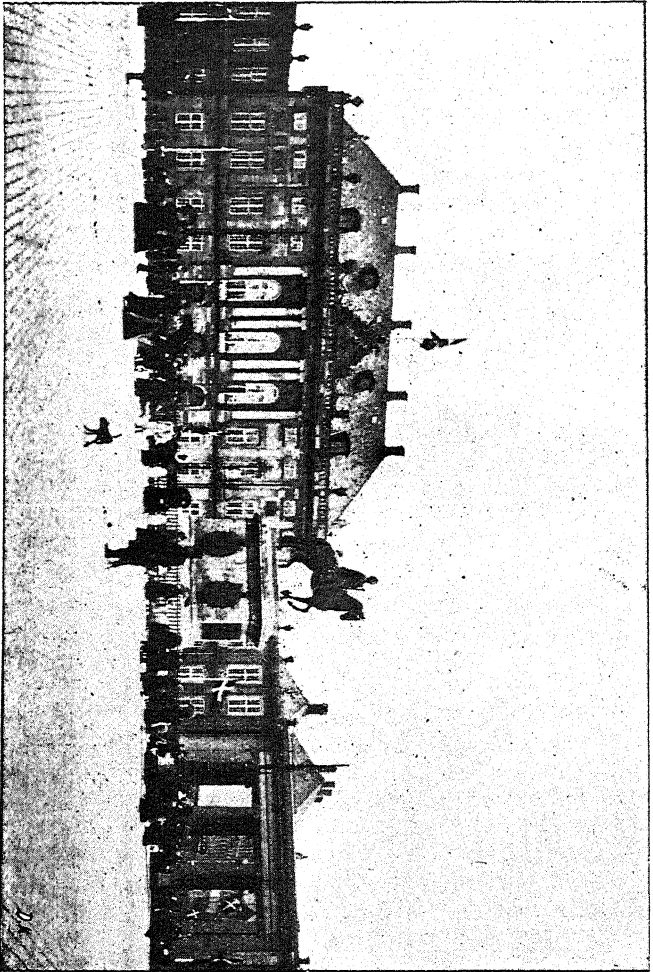
szorultak, akkor is szeretnék tudni, mi történik az utcán. Aféle palacsinta-sütő formájú, rézből való készülék az, mely félig nyitott helyzetben akként tétetik az ablak elé, hogy a két külső fele tükröt mutasson. Ez a dánoknak olyanféle unalom üző mulatsága, mint a telefon fülkagylóknak a hallérzékünkhöz való szorítása, melyeket rögtön felfüggesztünk, mihelyt jobb mulatságot találunk.

A város (lutheránus) lakóinak száma, valamivel meghaladja a 375,000-et, de azért élénkséget hiába keresünk. Gyalogjárókkal, rohanó kocsikkal olyan telt utcája, mint akár Berlinben a Friedrichsstrasse, egy sincs, megközelítőleg sincs. A király új piacának nevezett tér, a melyen V. Keresztély dán király fekete önből öntött lovasszobra áll, amelyen tizenhárom utca szalad össze, és melyen a királyi színház is épült, előtérben híres dán költők és színházi királyok szobrával, egyike a királyi székvárosok legszebb terének, — de üres, néptelen. Szép az oszlopos Amalienborg Slot, az Amalienborg téren. Négy egyforma rokoko izlésben épült palota. Király, trónörökös lakóhelye, miniszterium helyisége.

Európa öreg apósától¹⁾ IX. Keresztély, a dánok királyától vitték a szökén szép, dán hercegekisasszonyokat trónokra.

A régibb, nagy királyi palota leégett, (1884) csak meredező romfalakkal áll. Mintha fáklyák szurtos füstjétől volna fekete. Ej! sok megváltozott Dániában. A csendes vérü népet látva, ki hinné, hogy ezek valaha rettegett kalózok voltak, hogy a dán királyok uralkodtak nemcsak Norvég- és Svédországban, de Angolországban is. A dánoknak és a norvégeknek rablótámadásait a világtörténelem enyhén bírálja meg, azonban a magyarok betörését Németországba, mely még a vezérek korára esik, azt a német történészek, írók, maig is szemére

1) VII. Edvárd angol király vette nőnek egyik leányát, a másikat az elhalt orosz czár bírta. Egyik fia, II. Oszkár svéd király leányát vette nőül, a másik pedig Görögország királya. Hatalmas rokonság.

Amalienborg.

lobbantják a magyaroknak. Kiki a maga háza előtt söpörjön.

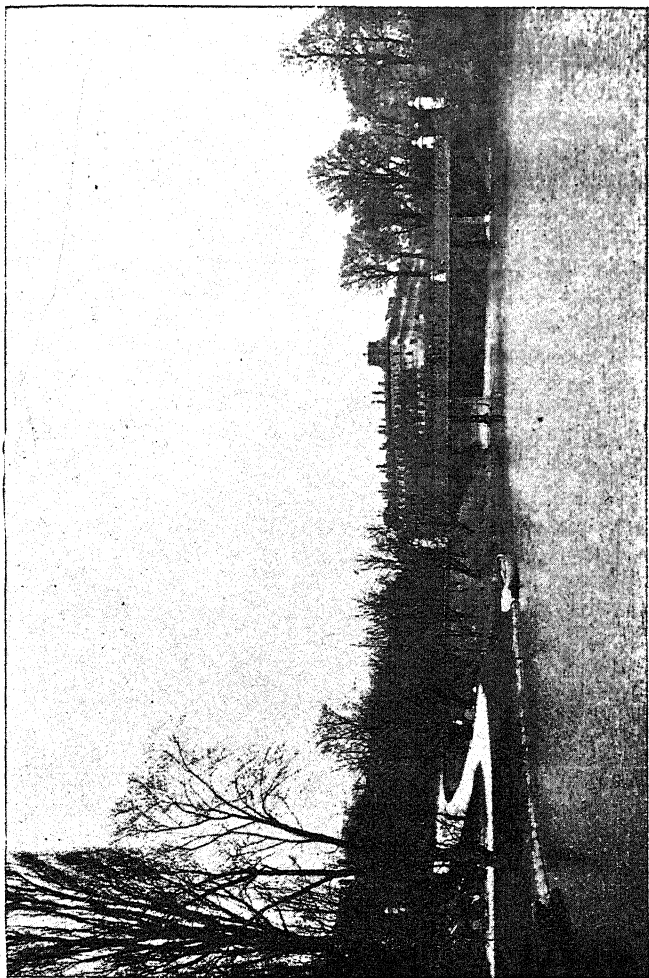
Az előre bocsátottak után jönnek látom megjegyezni, hogy elbujt a napsugár, és erős borulás támadt az égen, mikor Kopenhágában tartózkodtam, sőt ólmos színű felhők terpeszkedtek a város fölött, megtorlódva kiöntöttek, sűrű, kövér esőcseppek verdesték a kocsim ablakát. Bérkocsik zörögve száguldottak minden irányban. Belemosódtak a paloták tetejének körvonalai az esőbe, így, komolyra válva, mindent komor színben láttam. De hát minék is esett folyvást júliusban?! Most az én tollam is nehezen indul, nem igen fog, hiányoznak a színek, melyekkel festek, hiszen a várostól éjszakra, 11 kilométernyi távolságban fekvő híres Klammpeborgi-parkot is csak néptelenül láthattam. A 225 méter hosszú fasorban néhány, tengeri fürdőt használó, felgyürt galléros, esőköpönyeges fázó, csuf, csepergő, megromlott időben, mikor nedvesül az agyvelő, kapkodta hazafelé a lábait. Elveszett a népeleti tanulmányom, annak bizony befellegzett teljesen, mikor a felhők összetömörülve, szakadt, csapdosott, zuhogott, paskolt a zápor, süvöltött a szél, közbül elbődült haragon az ég. A rutságos időben, mely megcsökkentette az utazásom örömét, nem hullámszórt seholy a nagyvárosi nép, a robogó kocsiktól sárcsöpp freccsent, a városon, mintha gyász ült volna. Csak a kikötőben, rakodó parton czipelkedtek terhekkal nagy csontu, toppanó járásu alakok. Megpattanásig feszül meg az izmuk, szinte kifogy lélegzetük. Nehéz munkájuk, rossz vizük daczára sem iszákosak, pedig Dániában nem szokták megvetni a szeszt. Láttam azt többféle ottani s erős angol termékben, az ebéd közben is felhajtogatni. Ide jegyzem néhánynak a nevét: Wishky, Scotch, Gin, Toddy. Valamennyinél jobb a svéd puncs, mely a világ egyik legjobb itala. Kár, hogy olyan nagyon megdrágul, mire hozzánk ér.

A kikötőben láttam legtöbbet. Sürgés-forgás, dol-

gozás. verejtek gyöngyének erősen gyülekezése a homlokokon. A hosszú gólya nyak alatt vállsont előugrása terhektől. Haresabajuszt ne keressünk. A dánok bajuszt nem viselnek, és ha mégis megeresztik, kurtára van vágva az, a szakáluk egy részét is leszedik, ami marad ebből, rendszeren az áll alatt, vagy a kiálló pofacsontig terjedő tömött pofaszakál, torzképet csinál az arcukból, nemhogy jól áll. Képzeljünk még minden szájba rövid pipát.

Lovas katonák, erős, csontos emberek, de azért mégsem aféle markos kuruczok, csak vékony legények, zárt sorokban panyókásan vonulnak el mellettünk, trombitászó kiharsogja az ütemet, csattognak hozzá a lovak patái. Huszárok volnának, mégsem azok, legalább nem hasonlítanak a mi nyalkáinkra. A lapos, lehetetlen formájú, karimátlan és minden ellenző nélküli, mondjuk egy kisebb szita alaku fejfödő, nem csákó. A mi huszár ezredeink állományában másmilyen az öltözet.

Az állatkerttel kárpótoltam magamat. Pompás bikkes és tölgyes. Dámgimek és egyéb nagy vadak sokasága. Nagy példányu jeges medve, ritka orangutang, vérengző nagy vadak, szemük villog, mintha préda után lesnének. Az egyébként virgoncz apró majmok, fázékonyan huzódtak meg. Pajkos gyermek nógatja őket pálcájával. Egy-egy állat elbődülése közben hangos kutyaugatás üti meg a fülemet, odafigyelek, megyek a táj irányában. Egy hatalmas dán dög példányt látok a terjedelmes állat-ketreczben, 14 vadállattal összetársítva. Ha nem láttam volna, el sem hinném, hogy czimborák: a fehér medve, lajhár, tigris, hiéna s egyéb vérengzők. A kutya, mikor nagy hangon ugat, el sem képzelem, milyen merész játékba fog, hogy a bőrre mehet ez a társaságos együttlét. A tigris, fogságos helyzetében ugylátszik fékezte a haragját a kutya csaholására. Ha majd kitör belőle visszafojtott dühe, nagy leszen a vérengzés. Nehezen tudom elképzelni, hogyan lehetett ezeket a mardosó állatokat úgy

Örsted Parken.

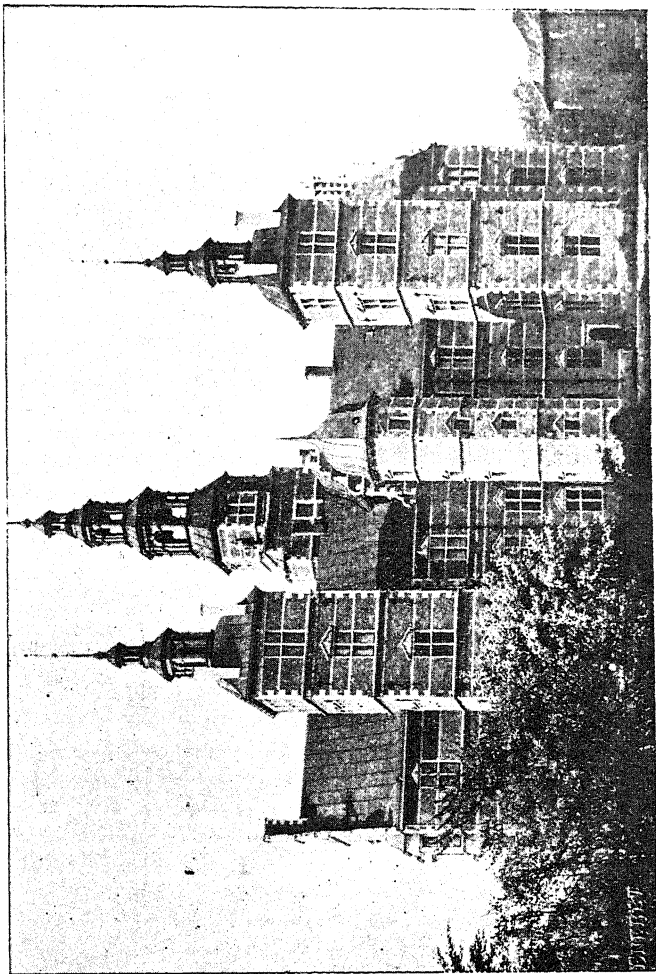
összeboronálni, hogy egymást fel ne falják. Bizonyára bő a táplálékuk s amennyire lehet, szelíditettek.

Ugylátszik nekem, hogy Kopenhágában szeretik az állatokat, sőt kimélik. Déli országok lakóinak módjára széles karimájú szalma kalapot raknak a ló fejére nyári hőben. Kürtő-kalap is előfordul az uri kocsikba fogott lovak fején.

Az állatkertben magaslaton épült Eremitage nevű királyi várkastély terasse-áról szép kilátás esik a fák fölött a tengerre és az ide-oda mozgó hajókra. A hosszú utban elfáradva, már csak olcsó, apró örömöket szedek. Államat tenyerembe támasztom és hosszan nézek.

Az éjszakvidéki városokban, ahol jól diszlenek a fák és későn tompul a parkok színe, eltekintve a növénykertektől, sok a kert, befásított tér. Kopenhága is dicsekszik több diszkerttel a kebelében. Ilyen a város belsőbb részén levő Ørsted Parken, ahol Ørsted¹⁾ a híres természettudós és az orleansi szüz képszoberát néztem meg és a város kellő közepén levő, francia rokoko izléssel ültetett Rosenborg-parkot, a három tornyu Rosenborg-kastélylyal. Mikor még a kastély körül nem pompázott park, csak vízzel telített földsáncz volt, kedves tartózkodási helye volt IV. Keresztély királynak, aki saját izlésével építette a kastélyt, (miként II. Fülöp spanyol király a híres Escoriált) melyben most a dánok kulturtörténetére vonatkozó tárgyaknak a gyűjteménye van. Nemzeti muzeum. A benne látott sok érdekes tárgy közül, tehát a kihajtott száru csizmától, a kup alakú aczél sisakig, a lovak strucz tollbokkrétájától az aczél-diszes, ezüstdiszes gazdag szerszám szügyellőjéig, említem csupán az ötvösművészet remekét, az oldenburgi szarut, Gusztáv Adolf és XII. Károly svéd király törét, egyenes kardját — ha valódi — mert tudtommal a dánokat Svédországból kiverték. A lovagteremben szépek

1) Ørsted, az electromagnetismus feltalálója.

Rosenborg.

V. Keresztély gobelinjei, melyeken a svédek elleni csaták ábrázolása van. Az ország kincsei is ebben a nevezetes épületben vannak elhelyezve, melyeket azonban, sok időbe kerülvén az engedély kieszközlése, nem láttam. Megnéztem ezek és a vagdalkozó, védekező eszközök helyett Struensee és Carolina Mathilda arczképét. Érzékeny történetük hallatára a szív összefacsarodik. Az első, hatalmas miniszter volt, a másik, királyné, III. Keresztély neje. A szerteszálló pletyka már abban az időben is megtermett, mint kövér földben a gomba. Sugdolódzások hordták a magot tova. Miniszter és királyné között, háborgó lélekben fölébredt szörnyü gyanu és a bűnös viszony vádja állt, mely a minisztert sötét semmiségbe buktatta, életét kioltotta. A fondorlélek által fölidézett botrány suttogásba fulva, a királyné osztályrészeül, mikor elvált tőle a boldogság, számkivetés és fogság jutott. Nagy volt a keserőség kelyhe, melyet ki kellett innia, mikor a bánat lelkét átszötte és a jogos méltatlankodásának a hangját nem értették meg. Lelke feldulva, a lelke mélyén szenvedőnek álma nincs. Minden gyanu eloszlatta, időkjártán kiderülvén a világosság, nagykesőre kitudódott, hogy a királyné a miniszter miatt bűnbe nem esett és a bűnös indulatu szerelem vádja alaptalan volt.

Mig emberek ülnek a birói székekben, tévedés az ítélkezésben nincs kizárva. Megesett, hogy a sujtó igazság helyett, az igazságtalanság sujtó pallosa alá kerültek a fejek. Heten fonnak a végzet rokkáján, azért ne ütődjünk meg az emberek dolgán, a sors kikerülhetetlen utján.

Nézem a két képet, és az eset fölött, mely ma is hatást tesz az érzelmesebb szivre, elgondolkozom. Az emberek babérral és sárral gyors egymásutánban dolgoznak. Az erős, láb alá kerülő bogárként tapodja el a gyengét. Széttaposott élet akármennyi. A kicsi csak kicsit árthat ellenfelének, a nagy, nagyot, legtöbbet a hatalmas és király, ez könnyen elteheti láb alól a neki alkalmatlant, ha annak nevét nagy közbánat, országos gyász

veszi is az ajkára. Jól tudják a nemzetek, hányszor öltöttek gyászt. Hunyadi Lászlót ma is gyászolja a magyar nemzet, ártatlanságát a történelem igazolta. Visszatérve történetünkre, ez az eset is beigazolta, hogy a világ sora sokban függ a nőktől. A közvélemény gyorsan ítél, hamar megbocsát. A harag és a hála útja gyakran keresztezik egymást s az ember a keresztút elé érven, eltéveszti az utirányt. Azt is mondják, hogy a halál mindent kiegyenlít, de nem mindig a nagyoknál, akik nagyot vétenek.

A napsugár hamarosan felszáritván a vizeket, hívott a parkban nyüzsgő élet kifelé. Tavasz kezdetétől vének nyarúig a város fiatalságának a kedvencz tartózkodási helye a Rosenborg-park, melyben Gudsfred¹⁾ szóval hallottam az embereket egymásnak köszönni, miközben meglepedettség sugárzott az arcukból. Nem volt bennök semmi a Hamlet melancholiájából, ellenkezőleg egy lombárnyékos helyen feltűnt a szemek beszéde a 18—19 éves kor varázsával. Odább, szünidőt élvező tanulók, könnyen hevülő szívek, követi beszédjüket leányos kaczagás.

A sörházban és ezukrázdában közönség. Egy helyen rituális jellegű étkezés van hirdetve.

Lefésült haju, köpezős dán asszonyok. A női derék megfeszül a selymes bluzokon. Körülülik a kertasztalokat. Én a tejfölös földiepernek adtam elsőbbséget, a dániai földiepernek a messzeföldön híres volta miatt. Csinos kiszolgáló leányok. Aki a halvány szint szereti, kedvvel nézhet rájuk, enyeleget velök. Az asztalkendő japán papirból.

A parkban Andersen, a híres mesélőnek a bronzszobra; apró-cseprő gyerekek veszik körül. Egyéb szobor csoportozatok között Herkules harcza az oroszlánal és az oroszlán viaskodása a lóval.

Szellő rezdül, nádszálként ingadoznak a hosszúszáru virágok.

1) Gud = Isten, Fred = béke.

A kertben levő muzeumon kívül, még egy igen nevezetes gyűjtemény van Kopenhágában, a történelem előtti korból való éjszakvidéki régiségekkel. Megnézését elhagytam, bizom azt a régiségbuvárokra. Én az archeológiát már magamon kezdem tanulmányozni, azért sietek az étellel. Nagyon sok az, amit még tenni akarok. Előre tudom, nem leszek kész a dolgommal, az utleírással soha. A muzeum megnézése nélkül is mondhatom, hogy a tudományos intézetek számából levonhatjuk a következtetést, hogy Kopenhága, Európa egyik legműveltebb városa. Vegyük csak a királyi könyvtárt. Magas szám, 450,000 kötetből és 5000 kéziratból áll; csak a könyvek jegyzéke 192 kötetet tesz ki. A hét görög bölcsek összes tudománya micsoda ahhoz képest, amennyi ezekbe a könyvekbe van fektetve.

Nyári eső kezdett csöpörögni, azután egy nagyobb felhő érkezésekor, nagy csöppekben hullott le a nedveség s a tájra bágyadt szürkesség borult. Makacs volt az idő, s ezuttal — párákődbe vonva a vidék — alkalmas volt arra, hogy a Charlottenborg-kastélyban a királyi képtárt megnézzem s így, időm, türelmem fogytán is, az ég rosszkedve daczára jól telt el. A gall, spanyol, olasz nemzet géniuszának, német és németalföldi iskolának a mesterművein kívül, kevés jut a dánokra. Viczinalis arányaival meg sem közelíti amazokat. Ezek között is leginkább érdekesek a tájképek, továbbá a Kattegat és Skager Rack tengervidéki képei, daczára hogy ilyeneket nálunk ritkábban lehet látni, sablonszerű mégis hatásuk.

Az estét az olaszországi Tivoliról nevezett, kiterjedt nyári mulatóhelyen töltöttem. Látható ott szikrázó tüzi játék bengáli lángok gyújtásával, a cserhéjas porondon birkozók műfogása, kötél tánca, lábujjtánczolás, lovagjáték, bűvészek többféle fogása, légtornászóknak szöcske bogár módjára le-föl pattanása. Mutatványuk nem hajmeresztő, nem veszélyes. Jobb is. Legalább nem forog elménkben a gladiátorok haláláról való mondás: perac-

tum est! Acrobata vasat tördel, vad zseni mellét duzzasztja. Ének több nyelven volt hallható, felpacsirtázní egyik énekesnöt sem lehet ugyan, de a rikitő vörös ruhába öltözött komédiás, sőt majom taglejtő, valamely énekes csürhéből elszabadult magyar dalosnöt, nem tudom hol szedték? Bizony nem csörgedezett abban magyar vér. Az alantas műfajnak ezt az alantas hivatással bíró művelőjét nem értettem meg magyarul. A vállán átvetett széles nemzeti színü szalagon kívül nem volt rajta semmi magyar nemzeti. Csucsoritgatva ajkait, furcsa fogalmát terjeszti a dalos magyar lánynak. Vékony a hangja mint a czérnaszál, rizspor réteg annál vastagabban borította a „locsogány“ vonásait.

Tivoli híres vizeséséből láttam itt a kis utánzatot.

Asszony, gyermek, érdeklé nézi a mutatványokat, nincsen rajtuk semmi orfeumszerű vagy idegrezegtető. Ezuttal nyaktörő mutatványoktól se szitta fogát senki meglepetten. Mókás bácsi, fején papirkorona, hosszú szakált ragasztott az állára, de minden erőlködése daczára sem tör ki senkiből kaczagás, annál kevésbé lesz görcsös az, csak gyermekeket mulattat. Meszes arczu bohócz segít neki. Minthogy pedig a dán asszonyok, legkivált a csalódott vagy a házásélet idegességében szenvedő asszonyok, kevésbé jó háziasszonyok, mindenütt, tehát itt is jól kiöltözve, szórakozást, mulatságot hajhászva, nagy számmal vannak itt. Azt hiszem rájuk lehetne idézni La Rochefoucauld találó mondását: „Ha az asszonyokat megkérdeznéd, kit szeretnek legjobban: egyik se merné megmondani, hogy maga magát“. Észre veszem, hogy regényes hajlandóságu is akad köztük, sikeres lehet az ostrom. A társadalomnak mindenütt megvan a maga egyenletessége, ferdesége, kinövése. A visszásságokat legjobban tanulmányozhatjuk az uton, mely sok emberrel hoz össze. Végül rendén valónak találom, hogy az éjfélutáni művészet itt szokatlanság, és pártfogókra nem talál, a közönség a fölös számú műsor

végignézése után. a rezes banda által kicsinadrattázva szétoszlik, mielőtt a közvélemény ítélőszéke elé idézhetné.

II.

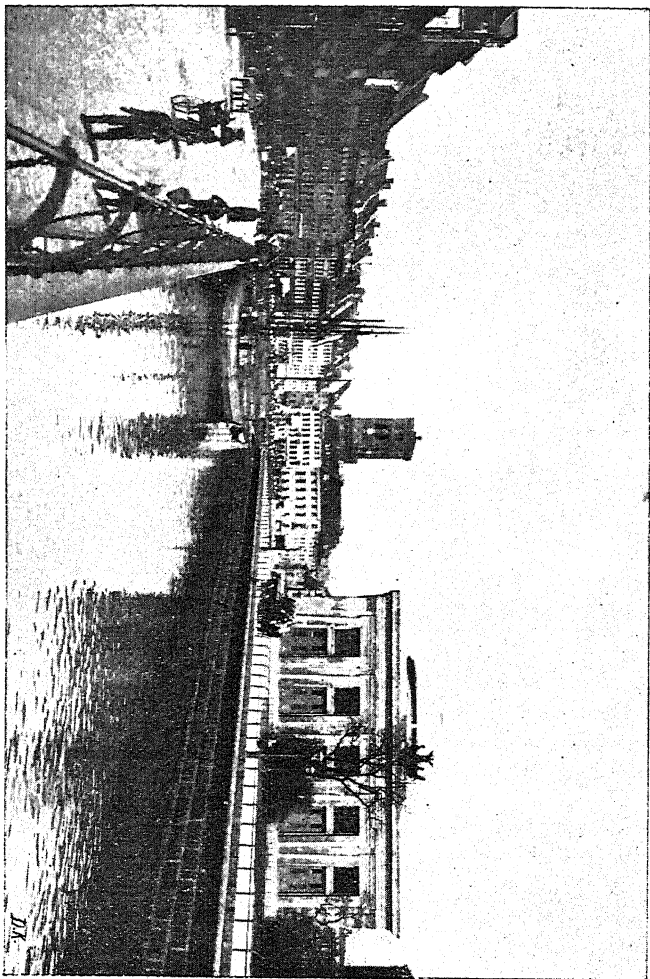
THORWALDSEN MUZEUMÁBAN ÉS A TEMPLOMOKBAN.

Legnagyobb nevezetesség. — A mesterről. — II. Phidiás. — Itt nyugszik. — Tevelő agyvelő. — Vázlatok és minták. — Láttam Luczernben. — Krisztus-terem. — Nagy emberek. — Frue Kirke. — Más két templom. — Torony-kilátás.

Hazatérőben a dánok földére főleg azért léptem, hogy a világhíres dán mester, Thorwaldsen Albertnek a mesterkézre valló remek alkotásait, sokat váró reményekkel megnézzem. Ha a művészet átfurmálta a világot, akkor az ő keze sokat dolgozott ezen.

Tudjuk a műtörténelemből, hogy a Thorwaldsen-muzeum, Kopenhágának a legnagyobb nevezetessége. Benépesítette azt a mester, művészelkének képzeletével. Kopenhága szülte (1770) a nagy művészt, mintha valami sejtelem hajtotta volna, rajongó művészelke vitte odább-odább. Rómában és Nápolyban államköltségen képezte ki magát. Mesterekre akadván az izlandi szegény képfaragónak a fia, már 17 éves korában ezüstéremmel lett kitüntetve, melyet csakhamar követett az aranyérem. Az elismerés, az a művész éltető gyönyörúsége, az az ő becsvágya. Akit a muzsa homlokon csókolt és aki tudását az Uristentől kapta ajándékba, gyorsan emelkedik s Éjszak Phidiása — kinek munkája nyomán sokan járnak — nemcsak a dánoknak lett az első szobrása, de az egész XIX. századnak is első mintázó mestere volt. Dániában Phidiásnál többre becsülték. Örökösei nem lévén, minden kincsét, gazdagságát szülővárosának hagyta.

Thorvaldsen mzeumna.

Igy lett muzeum és mausoleum egyben, szép helyen hajókázható esatorna kőpartján ez a sárgás-barna színű, komor külsejű antik épület, amely lehetne külsőleg nagyobb szerű mint a milyen, de alacsonyága abban leli magyarázatát, hogy görög sirépitkezés alakjában akarták azt emelni a művészet fejedelmének nyughelyéül.

Nagyon sok az, amit Thorwaldsen szellemének fejlődési és a művészet termékeny erejével megalkotott, amibe beleöntötte a lelkét. Látjuk ezeket sok helyen a világban elszórva, de mégis sok műkincsből áll ez a külön gyűjtemény. Mintegy negyven évig élt és dolgozott Rómában, ahol meleg otthont talált. Az örökvárosban sokat szerzett össze, műkincs számba menő dolgokat, görög, etruszk, római, egyiptomi régiségeket, régi pénzeket, kannákat, gemmákat, vázákat.

Álló- és mellszobrok, csoportozatos domborművek és egyéb alkotások végtelennek látszó hosszú sora.¹⁾ Csodálkoznunk kell, egy tervelő agyvelőből, miként kerülhetett ki annyi műremek. A szorgosabb vizsgáló látja az egyes részeket, miként váltak azok egészszé.

A vázlatok és minták itt vannak. Az eredetiek a templomokat, nagyvárosok tereit diszitik. Néhányat én is láttam. Aki maga halhatatlan lett, megörökített másokat. VII. Pius márványszobrát az égő bölcsesség és az isteni mindenhatóság jelképeivel Rómában láttam a szt. Péter templomban. Guttenberg bronzszobra Mainzban, Koperniké Varsóban, Schilleré Stuttgartban.

Ámor, amint kéjelegve csókolja Psyche alakját, Ámor és a gráciák, a muzsák tánca Helikonon, Venus, Hebe, klasszikus idomokkal, fenséges bájjal, görögösen meztelen szép szobrok, Mars, Vulkán, Merkur, Adonis, Ganimed szobrokban, Jupiter szoborműben, remek kifejezést adnak részint márványban, részint mintában,

1) A többi között 500 szobormű, 112 márványmű, 67 dombormű.

A haldokló oroszánt Luczernben láttam az élő sziklafalon kivágva.¹⁾

A világosság, a művészet, a remény, a négy évszak, az éj és nap eszményi alakjai lekötik a szemlélő figyelmét.

A Krisztus-teremben Krisztus és az apostolok. A márvány eredetiek az itteni Frue Kirké-ben.

A nevezetes emberek közül Napoleon, Byron, Humbold, Poniatovski, nevezetesebb dán királyok és mások.

Ha Kopenhágának egyéb nevezetessége nem volna, mint a Thorwaldsen muzeum, ezáltal is világnevezetességre tenne szert.

Deresedni kezdő, kiaszott képü, aféle megtért bűnösből vált erényhős, lehajlott fejü bácsi halad el mellettem karást, a még elég fiatalos élete párjával. Nézem az asszonyt; javakorát éli. Hiu, mert haja kiszámitott rendetlenséggel lóg a homlokába. A férj, egyik karjával az asszonyt fogja magához, de a másik karját, azt, azt a féltékenység foglalta le magának. A szelid asszony karja, az, az egykedvüen fonódik hajlott, halottörzönnek beillő ura karjába. Ez az ember, ugylátszik magasabb korig is képes szeretni, de az asszony ugylátszik nem, az urának gyanut fogdosó, fegyverzett szeme tartja vissza.

A szépművészeti remek tárgyak hatása alatt, siettem a Frue Kirke-be, (Frauen Kirche) hogy el ne mulaszszam azok eredetijét látni, melyeket a muzeumban másolatban láttam és a melyekről ujfent szóltam. Csupa oszlop ez a bazilika, az egész ország metropolita temploma. Kivül diszes, belül evangelikusan egyszerű. Szt. János prédikálását, jó hogy közélről láttuk a muzeumban, itt magasan van a peristil fölött. Bemenetnél látjuk ugyanezen mestertől Krisztus bevonulását Jeruzsá-

1) Az „Alpesek között“ címü munkám 221. lapjáról a következőket hozom át idevonatkozólag: Megsebzett oroszán örzi körmei között a Bourbonok liliumát. Azon svájezi hősök emlékét tartja fen a kőlap, kik 1793. szeptember 2-án és 3-án Párisban a forradalmárok által azért ölettek le, mert vitézség és hűségből a szerencsétlen XVI. Lajos védelmére keltek, kit az ár magával ragadott.

lembe. A templom belsejének a disze, oltárfölött, oszlophordta tető alatt a mondottam Krisztus szobor, széttárt kezekkel. Beözönlő napfény világítja meg a méltóságos alakot. A templom egész hosszában kétoldalt az apostolok, egymástól olyan távolban, aminőt a falhossza ad. Az apostolokat a mester mintái szerint, tanítványai faragták ki fehér márványból.

A Thorwaldsen muzeum a művészet temploma, a Frue Kirke, Istennek a művészet által felavatott méltó temploma. Mindakét templomban áhitatra gerjedünk.

Az ünnepi érzések hatása alatt megnéztem még két templomot. Elsőnek azt, melynek a 80 méter magas kupolája már a város alá érkeztemkor imponált. A márványtemplomnak minden szépsége kívülről van. A bemeneti görögös oszlopcsarnokon kívül, csaknem az egész templom az egyetlen, művészi kivitelű kupolából áll, amely nagy és formás, ékesítik az Irásnak alakjai.

Különös alkotásu tornyá végett érdemel említést a Frelers Kirke; (Erlösers Kirche) oszlopos korláttal ellátott 397 kerengős lépcső vezet fel torony külsején a 90 méter magas, hegyes torony tetejére; világítótorony szolgálatot tesz. Szivdobogva jutok fel. Fent a magasban Belvedere, de csak azoknak, kiket nem fog szédület. Csak tiszta fővel, fegyelmezett idegrendszerrel lehet oda feljutni. A többi menjen a Kerek-toronyra, (Runde Taarn) mely Tycho Brache egyik tanítványának volt a csillagvizsgálója és a melynek csigádad, széles feljáróján Péter czár lóháton ment fel, Katalin czárné pedig négyes fogatu kocsiban hajtatott fel a tetőn levő laposra. Nagyuri kedvtelések, nincs rajtuk kifogásolni való; jobb, az emeletek lemérésével a tüdőt tágitani, mint háboru csináláskor a tüdöket keresztül lövetni a toronyból.

A borultas idő ritkás esője megszünvén, a nap áttört a felhőzeten s ahol ez megakadt, a magasságos ég végtelensége látszott. Látok a magasból négykapus

Márványtemplom.

udvarokat, keresztülszelő utcákkal tiszta, piszkos városrészeket egyaránt, stiltelen ormozatot, (az ügyetlenség is lehet mesteri) hagymaformájú kupolát, szürke kővárakat és ódonszerű, ütött-kopott, sőt roskadozó, de felhőket is verő házakat, megrokkant palotát, a házak tetején vörös és zöld színű, fénymázás cserepet, a színes tetőn vágott nyílásokat. Udvarkertekben a falat befutó egyéb növényzet, magasan felkapaszkodó üdezőld folyondár. Nyílt kilátást élvezek. A város és környék szemhatáromban van. Vizmaradékok csillognak fel.

Közel a sikon lovas katonák vonalakba oszolva, oszlopokba tagolódva gyakorlatoznak, dübörög a talaj alattuk. Vigan fujják a rézharsonát, a nap fénye a trombita érczére verődik. Sorokban törnek elő a legények, majd ketté válik a csapat és hármassorokban fejlődik. Egy melső ló, előrugtató vasderes, tánczol. Takaró van rászoritva. Kantárszárát erősen szorítja a lovas, hátra hőköl. Serkentésre sarkantyut kap, mintha ijedőssé válnék attól, oldalt szökik és a nemes paripa megtánczoltatja gazdáját. Ló és lovas, mintha egy test volna.

Kár, hogy a levegő nem volt teljesen átlátszó, talán elláthattam volna a toronyból a svéd partokig. Így vissza, visszatérőleg néztem Thorwaldsen muzeumának az építkezésére, mint a város központjára, egyik kimagasodására.

Ez a látvány méltó befejezése volt ittlétemnek.

Alkonyattájt volt már, mikor a torony magasán visszaneéztem futólag a magam multjába, azután önkénytelenül átvillanván agyamon a gondolat, jövőmön tündööm. Elgondolom, milyen utakon jártam, milyen magasságokban¹⁾ voltam fent, és az élet korlátjánál összeroskadva, a végső gödörbe esve, milyen mélységekre kerülök

1) Eiffel-torony, Cheops-piramis, bécsi szt. István-torony, pisai haránt dőlt torony, cordobai-, szevillai dómok; hegymagasságok az örökös hó és jég fagyos országaiban.

a földre lent. Vigasztalódjunk, minden út, s így az élet útja is Istenhez vezet. Szépen szól erről Szabó István, a geszti ev. ref. lelkész, hiveinek és mindenkinek ezeket mondván: „Oda tér utunk vissza, ahonnan kiindult: a kezdet és a vég összetalálkozik Te benned, Te nálad“. A halál gondolatával fokenként békülünk ki.

A fővárosnak csupán csak a legközelebbi környékére rándulván ki, elmondhatom, hogy többet láttam a dánok vizéből, mint a földéből.

DREZDA

I.

DREZDA.

A nemzetközi művészeti kiállítás reklámja. — Méltó hirnevéhez. — Miért Drezda? — Történelmi mult. — Augusztus-híd. — Stilszerű építkezés. — A Brühl-féle terrasse-on. — Udvari templom. — Frauen Kirche. — Siegesdenkmal. — Wettin-obeliszk.

z, miket a fenti czim alatt és alább irok, az mindenesetre egy éjszaki ut keretébe tartozik.

Drezdát nem szabad elkerülnünk, ha még oly sietős is az utunk Éjszak felé.

Utra keltem a felhőkkel, de azután én Éjszagnak tartottam, azok pedig Délvidékre lebegtek. Szívesen vettem bucsut tőlük. Falb, a linezi időjósra, jövendülésére mit sem adtam.

Drezdában, Éjszak Athénjében, azidőben (1897) nemzetközi művészeti kiállítást tartottak, Magyarországot is elárasztották a figyelmet erre felhívó plakátokkal. Ott lehetett látni az indóházakban, hajóállomásokon a széles mellü hatalmas germán-alakot, amely jobbjobban babér-ágot tartva, balkezének a fejét homorura fogva, szája széléhez tartja, hogy a kiállító szava minél messzebb hatoljon. Valahára egy hühókép, melyen nincsen nő-alak. A kiállítás harsonája így is sorompóba hívta a művészeket, megtelt a városi kiállítási épület.

Drezda mindig méltó volt a hirnevéhez. Már I. Frigyes Ágoston választófejedelem és hasonnevű fia a II. a XVIII. században művészi alkotásu dolgokkal gazdagították a város műkincseinek a tárházát, úgy, hogy Drezdának műkincsekben való gazdagsága Páriséval hozatott párhuzamba. Azt is tudjuk, hogy napjainkban —

Herder szerint — fekvése és műkineseinek a sokaságaért Drezdát a németek Flórenczének nevezik. Igazi Szalonváros, miként még nevezni szokták.

De hát miért mégis Drezda? A vendektől kapta a nevét. Ez a szláv faj valamikor az Elba völgyében lakott s több helyiségnek adott nevet. Drjezdjenc szó ugyanis — amelyből az emberi nyelv az idők során Drezdát köigitette ki — „erdőlakót“ jelent.¹⁾

Az erdőlakókat elsöpörte a népáramlat, jöttek helyibük germánok a XIII. század elején, mikor Drezdát már városnak mondták.

Az 1745-ik évben, a második sziléziai háboru után, Poroszország Drezdában kötötte meg Szászországgal és Ausztriával a békét, melyben Mária Terézia férjét, I. Ferenczet elismeri római császárnak. Drezda, a harmincz éves háboruban központját képezte Nagy Frigyes csapat-szállításának. Drezdából indult ki Napoleon az oroszországi szerencsétlen hadjáratára. Legyen ennyi elég a város történetéből, s kimérten adódó időnkben nézzünk körül az Elba mindkét partján elterülő királyi fő- és székvárosban. Az óvárosból újabb építkezések folytán Neustadt lett. A városrészeket négy szép hid köti össze az Elbán át. Az Augusztus-hid két teret köt össze, 17 oszlopon nyugszik, 16 íves és 402 méter hosszú, mindig élénk forgalmu. Ezen átmenve, a széles főutczán a gömbölyü Albert-térre jutunk. Ezen a téren az utcák összefutnak, mint Párisban a Place de l' Etoile-on, mely nevét attól a tizenkét avenue-től vette, mely az Arc de Triomphe mellett, küllök alakjában szétágazik.

Az Albert-térről visszánézünk a hidra, folyóvizre. Mindig szép fekvést biztosít egy városnak, nagyobb folyóviz, mely közepén folyik s hidak kapcsolják össze a partokat. Itt még az is emeli a város tájszépségét, hogy Drezdát arra a földre építették, melyet az Elba félkör

1) A szlávok a fát kisebb-nagyobb eltéréssel drvo-nak mondják.

alakjában vesz körül. Tegyük még emellé a város délkeleti részét elfoglaló, európai hírű nagy parkot, (Der königliche grosse Garten) végtelennek látszó fasoraival, muzeum-palotájával, állatkertjével, tavaival, vízmedenczéivel, és kihozzuk a kellemetes város fogalmát. A közmunkatanács itt nem hord vaskalapot, mindenem meglátszik.

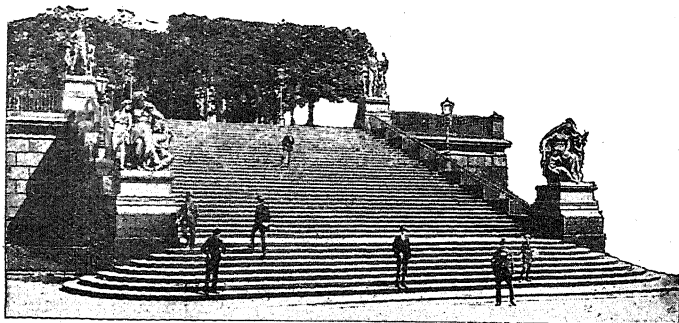
Nagy szó az, ha egy város kellemetes fekvésű; az ember jó átlagérzését emeli. Az első tavaszvirág kibuvásától az ezüstös ökörnyál uszásaig a légben, mikor órák hosszáig sétálhat az ember legszebb fasorok között, mennyi de mennyi jó órát tölthet el a természettel társalognak, amíg ennek hijával, mennyi rossz gondolat fogamzik meg esetleg az agyvelőben. Művészek és művészt mimelő más hosszuhaju emberek most is sétálnak a parkban, ezuttal azonban kicsinyes mosolygás, elmefuttatás helyett nézzünk a látnivalók után. Az utirajznak nem czélja a történelmi adatok felsorolása, a város történetének a vázolója fejlődés dolgában. Elmondván fentebb pár vonalvezetéssel a tájékoztató szükségést, megalkottam a keretet, melybe illeszttem utirajzomat. Arról van szó, milyen a város most? Szervezett társadalmának milyen a hatalma?

A jobbpартnak tájképi szempontból is szép magaslatairól, barátságos nyaralók hívólag tekintenek le a fejlett, virágzó iparral bíró városra. Munka után nyugalmat adnak. A városban különböző vallásfelekezetek templomai, köztük orosz, anglikán, sőt amerikai, jelölnek annak, hogy különböző országok polgárai találnak itt második otthonot, kellemetes lakóhelyet.

Az építkezés — egyes vagyonosabb polgárok házában is — stilszerű. A középületek között kiválnak a Semper Gottfried alkotásai. A lakosok száma 1861 óta megkét-szereződött.¹⁾

1) 1861-ben 130.000, 1895-ben 336.440. Tizszerte több lutheránus, mint katolikus. Luther Márton 1517-ben (július 25) a királyi palota kápolnájában prédikált.

A műkincsekben gazdag, nyugotoldali házsuesának renaissance-árol is nevezetes királyi palota terének tőszomszédságában találjuk a Brühl-féle¹⁾ terrasse-t, melyre negyven széles lépcsőn fölmenvén, látjuk a reggel, nap, est és az éj allegorikus csoportozatát. Belvedere. Pompás kilátást élvezünk az Elbára, hajóforgalmára, a

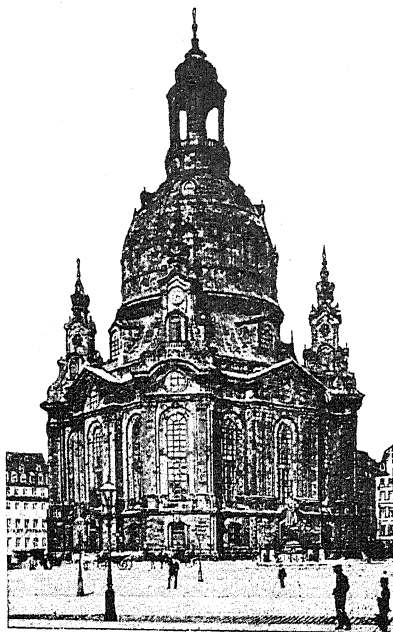
Belvedere.

hidakra, a két parton elterülő városra. Az időközben²⁾ csendesen jobblétre szenderült Albert Frigyes Ágost szász király, királyi palotájának éjszaknyugati oldalán emelkedő, a város egyik legjellegzetesebb építkezése, a katolikus udvari templom. Az Elba partján feküdvén, ott, a honnét az Augusztus-hid kiindul, minduntalan szemünk elé kerül, mindig magára vonja figyelmünket. Hetvennyolez kőszent disziti kívülről a falakat.

Közel ahhoz, valamivel belebb, szinte téren, melyen Luther Márton emlékszobra, a renaissance nemes izlésében épült Frauen Kirche, amely egy nagy kupolából áll, az alatt, csekély mellék helyiségek. Hasonlítják a drezdaiak a római szt. Péter templomhoz, — a fló-

1) Brühl gróf nagyhatalmu miniszter volt.

2) 1902. évi június 19-én.

Frauen Kirche.

renczi dómhoz is, de egyik összehasonlítást sem találok szerencsésnek.

Ugyanezen téren van még II. Frigyes Ágost állószobra, kinek emlékét a drezdaiak, művészelke és alkotásaiért nagy tiszteletben tartják. Az ő korában szerezte meg a város „a rokoko hazája” jelző nevet, melylyel Drezdát illetik.

Ennél sokkal nagyobb szerű kivitelben ékeskedik Németország győzelmes hadseregének és a város elesett 99 fiának az emlékére 173,800 márka költségvetéssel emelt Siegesdenkmal, amely álló szoboralakban, a győ-

zelmes Germániát ábrázolja, jobbjában a győzelem zászlajával. Talapzatának allegorikus alakjai a tudományt, művészetet, véderőt és békét ábrázolják. Kár, hogy a véderő és béke alá nem tették oda a terhektől roskadó

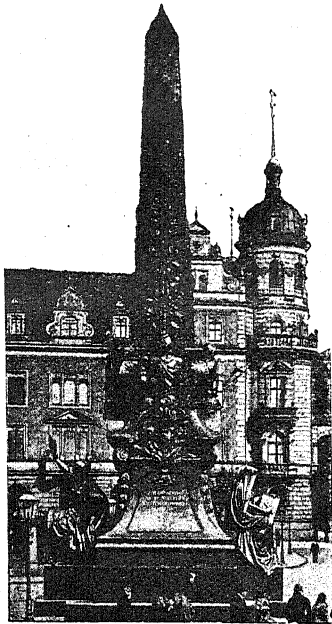
Siegesdenkmal.

polgárt. Az alakok között emlékezéskép kőbe vésve: Beaumont, Sedan, Metz, Paris, emlékezetes nevek.

A Wettin-obeliszk tetszett még a Zwinger-téren.¹⁾ Sokkal kisebbszerű ez az obeliszk ama régi hireseknél,

1) Drezdának 41 szabad tere van.

melyeket, nyert győzelmek után elhurezoltak világvárosok tereire, de ez, kivitelben ujszerű, művészettől ékes. A Wettin¹⁾ családnak a szászok fölötti 800 éves uralkodásának az emlékére állították az obeliszket 1889-ben. A kőalapzaton óriás alakok találóan jelképezik a multat és jelent.

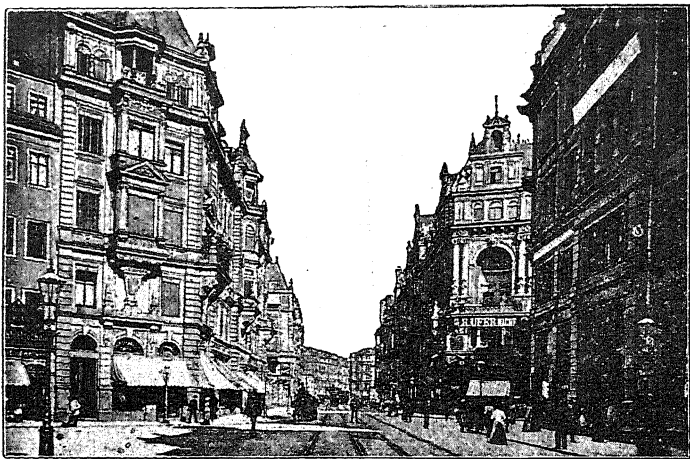

Wettin-obeliszk.

Urkocsi vágat el mellettem heves iramban. Ragadozza két tüzes mén. Családi színekbe öltözött a bakon ülő szolgál. Csörög a lószerszám, habos a lovak

1) A német fejedelmi család Wettin várától vette nevét.

szügye, de azért nem hiszem, hogy sietős volna az urkocsis dolga.

Johannes Strasse.

Tramwayra ülök, bejárom az egész várost, a szép, König Johannesstrasse-t utba ejtem többször is.

II.

DREZDA KINCSEI.

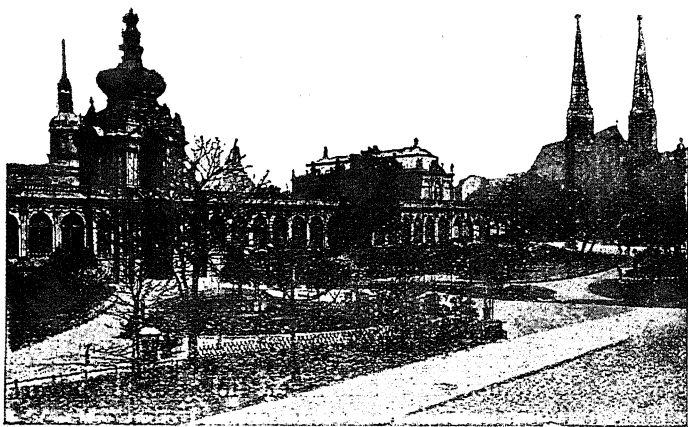
Legtehetségesebb germán faj. — Nem győzzük a nézéssel. — Mindig bolyg az idegen. — Zwinger. — Legünnepeltebb Madonna kép. — Der königliche grosse Garten. — Herkules-alakok. — Az idő, amint elviszi a szépséget. — Szelid élénkseg. — Az állatkerthen. — Elmegyünk, elmegyünk.

Drezdának igen sok a látnivalója. Régiségi-, matematikai-, zoológiai-, mineralógiai gyűjtemények, szobrok, képtárak, időnként képzőművészeti kiállítás. Könyvtár, akármennyi, melyekben a betűrágás mesterségét gyakorolják sokan. A műgyűjtemények fényesen igazolják a szászt, mint legtehetségesebb germán fajt, a város szellemi életének gazdagságát. Kár, hogy a korábbi nemtörődömségünk folytán mozgolódó erdélyi zöld szászok jeremiádjának felülnek ezek a szegről-végről atyafiak, mikor azok a magyarok ellen ütik fel a fejüket, koholt ürügyekkel egyenesen leszólják.

Drezda templomai, színházai, főleg az új udvari színház, a tudománynak és az állami közigazgatásnak emelt nyilvános épületei, kertjei és parkjai, látnivalóság számba mennek. Nem győzzük a nézéssel. A messze híres Zwinger körül, tehát a kertben és az új muzeumban mindig bolyg az idegen, bizonyos vonzerőt gyakorolnak rá, tehát épen az ellenkezőjét annak, amit a „Zwinger“ szó jelent. Igen szép muzeum, képben, szoborban sok értékes tárgy van benne.

A Zwinger-udvart Éjszakkeletről bezáró, Semper terve szerint épült új muzeumba lépek, hogy a 2400 képből álló gyűjteményt megnézzem. Nemes órája a lelki élvezetnek. A kúpotás, 127 méter hosszú, arányos szé-

lességü. 440.000 tallér költségvetéssel emelt diszépület, melynek az alapozási munkálatait épen ötven év előtt kezdték meg, maga is látványosság számba megy. Homlokzatát nagyban diszítik domborművek, jelképezik a művészet történetének fejlődését. A diszépítkezés ellenkező oldalán, a keresztény festészetben kimagasló Raphael és Michel Angelo, lejjebb Siegfried és szt. György hősi alakja. A középrész fölött magasan Giotto, Holbein János, Dürrer Albert és Cornelius, a keskenyebb oldalakon

Zwinger.

Dante és Goethe alakja. A falakon arányos felosztással vannak az ó- és új-szövetség kimagasodó alakjai, a görög monda alakjai (Theseus, Perseus, Jazon, Herkules) továbbá Homer és Hesiod, Perikles és Phidiás, Apolló és a muzsák, szóval az épület külseje is már egész tanulmány, belül pedig jól vigyázzunk, hogy el ne tévedjünk, mert van itt német- és németalföldi-, olasz-, külön velencei terem, különféle iskola, u. m. francia, olasz, spanyol és nápolyi.

Van ezenkívül Murillo-, Rubens-, Rembrand-, Holbein-terem. Káptalan legyen az ember feje, hogy abba mind beférjen, amit lát. De haesak képek volnának itt esupán! Téppich, Raphael karton mintája után szöve, pápai ajándék a fejedelemnek, — valószínűen utánzatban. Egész uj-szövetség rajta, képekben.

Rézmetsetek mesteri kivitelben, de én sietek a világhíres Madonna képhez. Das sanctissimum der Galerie nevet adtak a helynek, mely őrzi Raphaelnek, a világhíres és utólérhetlen geniális festőművésznek egyik legkitünőbb alkotását. A képet eredetileg a piacenzai szt. Sixtus templom főoltár képeül festette. Ábrázolja — a karikákon járó zöld függönyt két oldalra huzva — a neveztem pápának és szt. Borbálának a felhőzeten térdelő alakjai között látomásszerűleg lebegő, mégis fényben elvesző angyalfejecskék között, a felhő ormon megjelenő Máriát, karján a szelid, szép, okos tekintetű kised Jézussal. Mintha csak most lépnének elő a függöny mögül. Sixtus pápa, pápai hármaskoronáját maga mellé téve, teljes egyházi diszben, balkezét a mellére nyugtatva, a hit kifejezésével arcán, Máriára néz. Szt. Borbála ellenben félve, lefelé fordítja könyörgő tekintetét, lesüti szemét a keretfán könyöklő két angyalra, mint aki nem méltó a szüzanya nézésére. Az a két, szárnyas angyal — legismertebb alakok — föld fölötti tekintettel fölmergetik a szemüket Máriára; ennek arcán szelid báj ömlik el s olyan nyugodt fenség, amely emberi lény arcán nincs. Szingazdag kép valóban, a Mária fején lebegő, szellőtől oldalvást kidudorodó, baljával magához fogott kendő halvány színétől, a hosszú, bő ruha gyönyörű sötét kékjéig. Legteljesebb a színhatás, mintha élnének az alakok a vásznon. A szép arcú Máriának a szempárja, akármelyik oldalról nézünk a képre, tekintetével mindig követ.

Duszgazdag művészlélek alkotása a szt. Sixtus Madonnája, melyen magasztos a fenség. II. Ágost, korona-

herczeg korában, a XVIII. század tizes éveiben olaszországi útja alkalmával megpillantja a ritka szépségű képet, idegen elme és idegen kéz alkotását s csak alkalomra vár, hogy a szerzetesektől megszerezze. Ugy történt. A barátok hiába vakarták később a fülük tövét. Az 1754. év óta, 20.000 aranyért a drezdai Galeriáé lett a képtárak maig első ékessége. Népek vándorolnak megcsodálására.

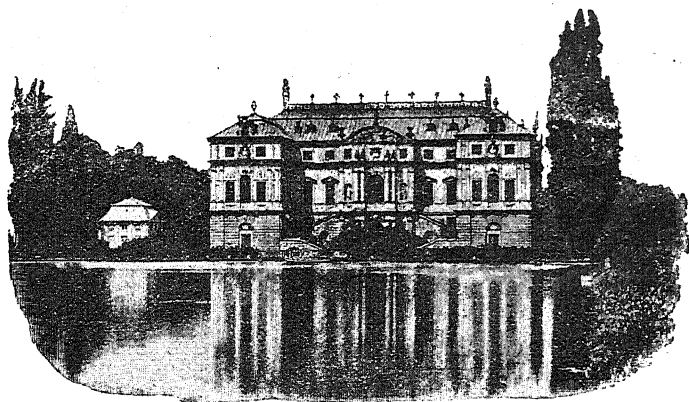
Lelki örömem volt, hogy a képtár koronáját, a pompás műalkotást, a legünnepeltebb Madonna képet, háttérben az angyalokkal, a maga eredeti valóságában láthattam. Több ideig néztem, mint valamennyi képet, alig tudtam tőle megválni. Nagyobb hatást gyakorolt rám, mint ugyanezen, mesterek mesterétől való, a flórenczi Pitti-palotában levő, jóval kisebb méretű, szintén világhírű kép, a Madonna di sedia, melyet az idő megviselt, üveg alatt őrzik. Mindakét Mária képnek olyan hatása volt reám, hogy ezt a felsőbbrendű örömet el nem feledem. A róluk hozott másolatokról ujitgatom fel emlékezetemben az emléküket.

Sorra nézem a nagy vásznakat, a festőművészet szent tárgyu remekeit és az újabb festők mély perspektívás tájképeit, a tanulmány fejeket, mértani vonalakba zárt arczvonásokat. Az egyik művészi ötlettel fölszerelt kép, hangulatos, rajta friss lendület, a másik nemes koncepczióju drámai erő. Seczessziós kép is akad, nekem nem vonzó izlés. Egy-egy festőművész ingerlő hatásu frivol emlékképe körül flörtelés.

Az égbolt feltisztult, jobb időfordulás állt be. A délutánt és az estefelé való időt a már említettem királyi kertben töltöttem. Teljes neve: Der königliche grosse Garten. No, királyi kert valóban nagyság és szépség tekintetében egyaránt. Megirigyelhetné Drezdától bármelyik nagyobb főváros. Kapcsolatos vele a rendezett, nagyobbakból való állatkert és fűvészkert. Tehát a tudós és a természetvizsgáló is megtalálja bennök mulatságát, sőt gyermek a lepkehálóval, röpködő, sokszínű pillangót,

pókhálószerű szárnyakkal ezikázó bogarat foghat össze, kézzel is, amint hosszú szippal szívják a virágok illatos kelyhéből a mézet. Mászkáló, fényes hátú bogár sok, sok, sok.

Több széles utca vezet a diszkerthben, melyeken élénk a közlekedés. Surrannak a gummikerekeik. Megállnak a kert palotájánál.

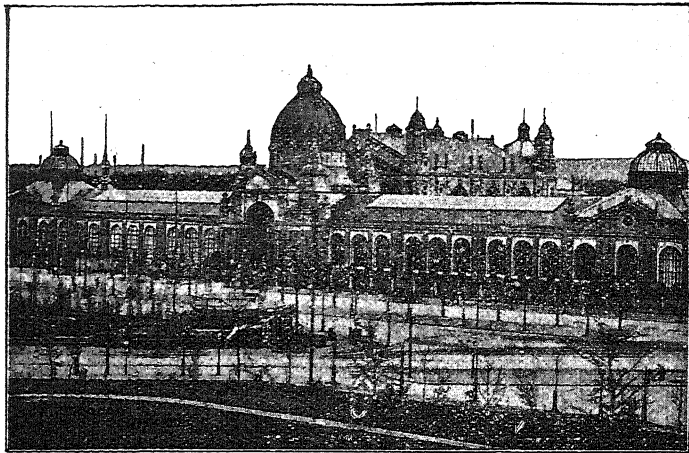
Palota a Königlichem grossen Gartenben.

A kert alapjait még a XVII. század második felében tették le. Valamikor 1500 alabastrom alak fehéredett elő a lombok zöldjéből, de ezeket az ellenség,¹⁾ művelt emberek vandalizmusa elpusztította, nagyrészen elhordta. Alkot és rombol az emberkéz, ez végzete.

A király átadván a közönségnek a kertet, a fáczános őrházaiból restaurációkat csináltak. A nagy területű éjszaknyugoti sark végén csarnokos és kupolás városi

1) Drezdát 1760-ban Nagy Frigyes ostromolta, 1813-ban a drezdai csata alkalmával (aug. 26) a poroszok a kertben fatorlatot rakva, védelmezték magukat a francziák ellen.

kiállítási épület, amely egy és háromnegyed millió márkába került s csak tavaly (1896) nyitott meg és a melyben most, hogy itt járok, nemzetközi művészeti kiállítás van sok szép képpel, tetszetős szoborral. Az 1260 négyszög

Városi kiállítási épület.

méter területű nagy terem csak úgy tele van velök, mint a sok kisebb terem, megannyi férőhely. Elképzelhetjük, hogy ebben a terem rengetegben, 300 izzófény világítása mellett, milyen hangulatébresztő zeneestét, ünnepséget lehet rendezni, mikor a nagy helyiséget megtölti a műértő közönség, frakköltönyben hajbókoló uri nép. Játékszinén elfér 120 muzsikus vagy 180 énekes. A lobogó sörényű virtuózok, mindenik, mestere a hangszerének, recsegtethetik a bombardót, bugathatják a trombitát, rikathatják a hegedűt, a nagyterem elnyel minden hangot, a sörhangu tenoristáét is. Nagyhirű és nagy fizetésű énekesnők kifejthetik a hangjuk anyagát, bőségesen arat-

hatnak babért a falak között, melyek viszhangoztatják trilláikat. Eloszláskor, bizonyára megzavart méhkasszerűen zsongó-bongó a közönség.

Visszatérve a kiállításra, volt benne eladó és el nem adó olajfestmény, számszerintt 712. Ezek között Böcklintől, (Flórencz) Kaulbachtól. (München) Mateiko, (Krakkó) egy saját festésű arczképpel volt képviselve, ez is privát tulajdont képez. Aquarelle és egyéb hasonló 105 darabbal, előttem ismeretlen mesterektől. Érzékeny német leányok szomorúságos arczképe nagyobb számmal. A graphikai művészet 188, a plasztikai 246, az építészet 19 példánnyal. Ezekhez járultak még elégséges számban porcellán, majolika, üveg és agyagtárgyak. Magyarkéz alkotását nem láttam, pedig képzőművészeti kiállításunk több tárgya, bátran versenybe állhatott volna.

Tartsunk sort. Három fasor visz a kertbe. Az utca-locsolók a vékony vizsugarakat ránk is ömlesztik. A Herkules Allée-ben való bemenetnél két óriási Herkules alak. Egyik kőfaragás ábrázolja a lernaei kígyót megöelő Herkulest, másik, a namaei oroszlán bőrét viselő Herkulest. A két Herkules között, botra támaszkodva, most halad el egy öreg ur. Melle homoru, lába gyengén áll. Ellenkép, az erőt megtestestítő alakhoz. A hosszú fasor végén ismét Herkules nagy alakja, amint öli az oroszánt. Egy vidéki, vasalt (vászon) nadrágu atyafi, nagyot bámul rajta. A főbemeneti fasor legelején két hatalmas, művészi alkotású váza. A harmadik fasor keresztben visz a királyi kastélyhoz, melyet közönségesen Palais im grossen Garten néven ismernek. Belsejében — természetesen — muzeum, mögötte tó.

Egy tér közepén márvány csoportozat; jelképezi az időt, amint elviszi a szépséget. Bizony el. Hiján a régi, vidám életnek, ezt gondolja az az öreg bácsi is, aki elhalad a csoportozat mellett. Domborult a háta, lapult a hasa, gyenge lábát bot támogatja.

Többhelyütt találunk mithologiai alakokat, de sietünk

a nagyobb öblözetes Carola-tóhoz, melyen gondolázás. Verőfényes nap mosolyog. Járunk illatözönben.

Bärmerre tekintek, mindenütt az előkelő, szeliden élénk sürgeséget látom, amely tulajdonság jellemzi a drezdait. Jólét sugárzik asszonya arczából, rózsás fiatalság derüs bája a leánya kék szemének kedves tekintetéből. A vékonyruhájú, könnyed, karcsu, ingerlő asszonyi termetek, kecesen ringanak. Mozgósítva, zsoldban áll több udvarló. Finom vonásu pikáns asszonyok, megtalálják mindenütt a holdjukat. Kár, hogy a testet összeszűkítő fűző dominál.

Az egyik közbülső ut szélén fehérre festett padot, repkényzöldítette fa árnyában, fiatal pár örömpesve siet elfoglalni. Szövetányér a nőnek kalapja, a fiatalember szürke nemez kalapja pedig szabálytalanul van horpasztva, nadrágszára élesre vasalva, dupla a kezelő gombja. Mellékes dolgok ezek, fő az, hogy a hölgynek mézédés volt a hangja. A hang „mézédés” jelzőjéhez, a szerelmesek szótárából jutottam, a mézeshetek betűsoros szomszédságában. Kerülök, fordulók a kert kanyargó utain, már szorongó, félő, aggódó tekintettel látom őket. A bizalmas kettést nem zavarom, elkanyarulok. Talán a madarak itteni nyílt fészkezéséből vették a példát. Arassanak boldogságot! Mintha szívük bánatát jöttek volna kiönteni s megnyugvást keresni a természetben. Ha így, akkor jó helyen keresik a gyógyító irt. Virágban, fában megtalálják azt, a remény fája kizöldül többször is.

Ha a vidáman sétálókat nézem, mintha anyagi gyötrelmekről valamennyi mentes volna.

Az ut peremén a kert összefonódó utain sok szép virág. Virág és leány, testvérek. Mind a két virág között elég volt olyan is, melynek lehullottak már a szirmai. Akik fölött eljárt az idő, gyémánt kövekkel pótolják a szemek tükrét. A hosszú, német asszonyok, suhogó ruhával takarják a formájából kiment termetet, sőt magukra aggatva a sok csipke, elhervadt bájaik szemfedője.

Mikor a felsőbb és alsóbb rendü közönségből, szóval az emberekből már sokat láttam, mentem az állatkertbe. A pénztárnál szemem ráesik egy zöldtáblás füzetre, melyen olvasom: Plan des zoologischen Gartens. Tíz fillérért megveszem a színes rajzu utmutatót. Ahhoz képest nagyon olcsó, hogy nem is régen husz fillért szedtek nálunk egy szinlapért. Az állatkert tervrajza nagyon bevált, megyek számról számra, nem tévedek el az utakon, semmi se marad látatlanban. Megnézem az elefánt-házat, a vérengző vadak rostélyát; tátott a szájuk, de hajunk szálát se görbithetik meg. Odább a madarak rács között, a kutyák, a disznók, vaddisznók háza, hozzá dörgölődnek biz azok. Nézem a juhok, a zebu és yak aklát, a vidra kalitkáját, az éneklő hattyuk és egyiptomi ludak tavát.

Megállok egy, fején szürkülő öreg holló kalitja előtt s elgondolkozom, minek ennek az unalmas károgónak a szájhagyomány szerinti 300—400 éves életkor? Mennyivel jobban tudná ezt felhasználni az ember!

Következik a gémek, kócsagok és ibiszek kalitkája, hangos baromfiak lármája, az uszó madarak csatornája, a sirályok, ludak, közönséges hattyuk tócsája, a kisebb ragadozó emlősök háza és a hód laka. Odább a nemes szarvas, dámszarvas és iramszarvas telep. Majomház, éktelen sivalkodást csapnak benne Darwin ősemberei. Bagolyvár, a kisebb és nagyobb gázlok külön-külön vize és a zergék sziklája, a láma és őz kerítéses helye, a galambok kalitja és a borz-ház. Sorban következik a medve, mosómedve és jegesmedve vasketrecze. Ismét nagyobbacska tó, kacsák, libák, fekete hattyuk uszkálnak benne. A madárvilág ragadozóinak a nagy kalitkája után kenguru-ház csipetnyi mezővel. Lámafajok pázsitja. Zebra, teve, dromedár, antilope és nyakorján ház. Exotikus csorda. Végre vidám evetek ugrálója, nyulak buvója, tüskés disznók és tyukfélék szellős ketreczei, arany- ezüst-barnássárga fáczánok helye. Mind, mind gonddal rende-

zett a fáradtsággal fentartott parkban. Minden örül, amire nézünk, a bogárság nyüzsög, mi is örülünk, de a szabadságuktól megfosztott, idegen égalj alá kényszerített állatok szorongnak, és az ember, aki azokat az ismeretek gyarapítása okából életfogytig való fogságban tartja, érdeklődéssel nézi a foglyokat, egyaránt közömbösen veszi nyugalmukat, foguk megcsattogtatását.

Végre, az állatkert gazdag állatállományának a megnézése után, körsétából megtérve, az állatkert emeletes, oszlopos, erkélyes, kilátásos terrasse-os épülete előtt zenét hallgatok. Gyönyörű tisztasággal játszanak. Térülök-fordulok, helyemet váltogatom s azután egy kényelmes székre ereszkedve, egymásra vetem fáradt lábaimat.

Esti pille suhogó röpüléssel száll mellettem el. Jött, ment, már nem látom. Tárgyat ad elmélkedésre. Arra is, hányszor röpi el már fejem fölött a halál. Halántékomat két tenyerembe fogva, öszülő fejjel elgondolkodom, tegnap hol voltam, holnap hol leszek; végig élem multamat. Nem olyan gyorsan, mint a vízbefullóról mondják, egy szempillantás alatt, hanem órák hosszúig, azután róva az élet utját, az élet nyarán túl levő, homályos sejtellemmel lelkemben, a jövőbe nézek. Rám borul a vég sejtésének árnya s ráeszmélve arra, hogy sirgödör vár rám, eljutok képzeletben a gyaluforgács párnáján nyugovó . . . ahhoz a négyszögletes kis üreghez, melyhez mindig közelebbre érek, és azt kérdezem magamtól: vajon érdemes volt-e azért, hogy oda jussak, annyit látni, okulni és tapasztalni? Minden bölcseségünk meghal velünk, pedig milyen nehéz volt azt, egész életünk folytán összegyűjteni. Bizonyára, minél többet látunk, annál nehezebb lesz ezt a ragyogó szép világot itthagyni és a világ bolygásában összegyűjtött emléktárgyainktól megválni. A halál réme fölé kerekedve, annak gondolatát magunkból kikérgetve, siessünk élni, mert az élet buborék, az öregség hamar utolér, a kimulás gyors, mint huron

az utolsó hangrezgés. Minden ember életét keseríti ez a sötét gond, Hades feketesége. Velünk csak egy élet lobban ki, millióké meg marad. Egy buborék mit sem változtat a tenger vizén. Amit ki nem kerülhetünk, nézzünk nyugodtan szembe vele, mint Sokrates.

AZ ELBÁN

A SZÁSZORSZÁGI SVÁJCZON KERESZTÜL.

Hazafelé. — Akár Budapesten. — Dreza látkepe. — Képes levelezőlapok. — Nyaralók és várkastélyok. — Ahol a szász király nyaral. — Szép kilátás mindenütt. — Basteifelsen. — Magasság és mélység. — Az ut méltó befejezése.

Drezdának soknál több és szebbnél szebb kiránduló helye közül azt választottam, amely az Elbán fölfelé, mondjuk hazafelé vitt a messze híres Szászországi Svájczon keresztül.

Fellegmentes az idő.

Az Elba partján az óvárosban állok s várom a gőzös indulását. Mulatságból olvasom a hajók nevét a hajókerekek dobján. Hallgatom a habok halk loesésánását. Nagy csomó ember ácsorog körülöttem. A város mindkétparti látkepe terül el a szemem előtt. Egy tekintetre sokat látok, akár Budapesten a dunaparti korzón.

Látom a hidakat hetivásáros napi élénkségükkel, látom a kimagasló, patinás kupolákkal zöldelő épületeket, melyeket megismervén, sorra nevezek. A kép közepén uralkodik a pompás Frauen Kirche, azután a különös Zwinger-építkezés, de az új muzeum és hasonlóképen az új királyi palota, a Belvedere a Brühl-féle terrasse-on, az udvari színház, a zöldtetős japán palota s. a. t., de a tekintetem folytonosan visszatér az impozáns tornyu, felső rövid, de magastestü, lapos födelü katholikus udvari templomra, amely akármilyen sajtáságos formájúnak is tünik a szembe, a felső párkányon szabadon álló, nagyszabásu kőszentjeivel — melyek messzire ellátszanak — mégis remek egy építkezés. Azt beszélik körülöttem, hogy

a fényképészek erről a pontról szeretik lekapni a várost lemezükre, a festőknek is ez adja a legjobb perspektívát. Nézzük hát több ideig, hogy a kép belevésődjék az emlékezetünkbe.

A jelharang megkondult, kisvártatra indulunk. A hajóról még jóideig látjuk a várost, de azután, a Máriahíd alatt a vízkanyarulaton elhaladva, egymásután tűnnek el azok a kimagasodó alkotások, melyeket Drezdában megcsodáltunk.

A földélezeten kis leánykák halk, fojtott hangon árulják, lányos lágysággal kínálgatják a képes levelezőlapokat azokról a tájakról, melyek bontakoznak előttünk. Veszünk válogatva, mert némelyiken művészi érzéketlenség és verssorok olyantól, aki beletolakszik a poézisba. A levelezőlapon hangulatos, tömör sorokban megírjuk az üdvözlést az Elbáról, piczi hirt adva magunkról, hazaérkezésünkről. Nem is kell sokat írunk, a levelezőlapokra, mondom, szellemes és szellemtelen versek vannak nyomtatva, az egyikben turistai szempontból megáll ez az igaz beszéd:

„Die Thäler, die Höh'n,
Die Felsenwand,
Das alles schmückt schön
Den Elbestrand.“

Valóban szép utazás esik az Elbán a szászok földén keresztül, fölér egy kis rajnaival. Sokféle a benyomás, melyet szerünk az Elbán hajózáván,

A zöldelő előhegyek közt, legelőbb jönnek a szemhatárba a városiak közeli kiránduló helyeinek a zöldbeli restaurációi, külön az uri osztályé, külön a csinadrattát kedvelő plebejikus népé, (daczára, hogy a drezdai híres képtárban annyi mestermű hirdeti az emberek egyenlőségét) s azután azok a kedves, árnyas zöldből, helylyelközzel villaerdőkből kimagasló, előfehérlő nyaralók, a melyekbe menekülnek nyár derekán, olvasztó hőségben a háztengernek lakói. Mikor az idegek lázonganak, jó

pihenő esik bennök. Végre következnek a Priessnitz folyócskának az Elbába torkollása után gomba számra a gazdasági épületek. Hegyhátak, magasságok lünnel fel azután; hangoztatják a nevüket, de minek nekünk az?! Közülük kőbányákkal megligatott helyek.

A víz fölött nevető sirályok lebegnek. Balpartra irányulnak a látcsövek, bükkök, tölgyek magas és mély erdőire, várakra és omladéokra, nevető szőlőhalmokra. Közönlként kisebb-nagyobb községek; kiemelkedik a látott képekből a szikla magasán uralkodólag fekvő Scharfenberg-kastély s odább — Meissennél — messze terjedő park zöldjéből a még tornyosabb Albrechtsburg. Szépen látszik a dom, az iskola, melyben Lessing növekedett. Loschwitz következik azután nyaraló telepével, soksarkos, formás építkezés. Loschwitz után Blasewitz, Wachawitz, általában több „witz“-el végződő helység, csaknem annyi, mint Bécs körül a sok „ing“ végződésű. Első közöttük Pillnitz, villasorral, terjedelmes királyi kastélylyal, melyben a szász király szokott nyaralni. A kastélynak hosszabb a története, mint sok városnak, de mellőzzük ezt, úgy is meglátszik rajta, hogy nagyon vén. A király is inkább a mögötte elterülő kastély-kertért jön ide, melyben —

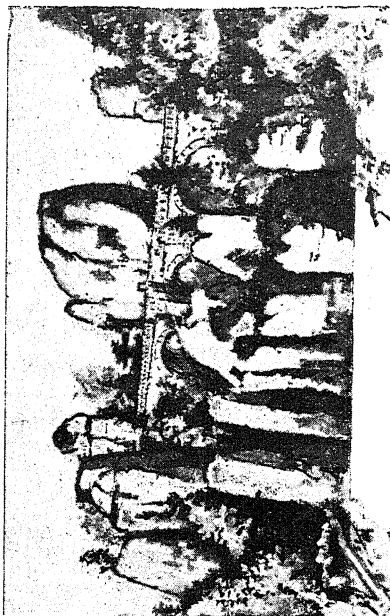
A királyi kastély Pillnitzben.

mondják — száz éves kamélia törzse van. Ezt ugy el-hiszem, mint azt, hogy Meissenben minden iskolamester büszke arra, hogy Lessing ott tanult, de hogy magnolia-fa, Olaszország legnagyobb és legszebb virágfája ezen az éghajlaton — ahol télen az Elba jege zajlik — virágot is hozzon, sehogysem tudtam elhinni.

Pompás kilátások nemcsak alulról fel, de mondják, még szebbek felülről le az Elba-völgyre. Porsberg-ről például 300 helység és 200 hegycsucs látszik. A parton szaladó, el-el tűnő, meg-meg előkerülő vonat járása igen szép. Schandau városnál, az Elbán keresztül vetett vas-hidon, fejünk fölött dübörög a gőzkocsi. Ezen a vízi ut-vonalon, melyet a szászok földén Bodenbachig tettem meg, engen minden urasági kastélynál jobban érdekelt a tulajdonképeni Szászországi Svájc. Látszik legszebb részlete a hajóról. Lehet rajongani a természet ölen Természet-asszonyért.

Itt a kettős Basteifelsen, melynek egyikén, a folyam partjáról egész meredeken és merészen, égbetörő magaslatán, rácsozott, zászlós helyről, isteni kép lehet a le-látás. Most is annyian vannak a szűk magason, a hányan csak elférnek. Kiránduló társaság, urinép, napernyős nő-világ, lelkes turistahad. Felrajzolva én is láttam az onnét való kilátást, a Königstein, Lilienstein, a Zschirnstein csonka-kupos hegyek magasára, folyóviznek mélyére. De még talán ennél is szebb a folyó tükréről a fölnézés! Nyakunk megfájdul a fejünknek hátracsavarásától. Ez is olyan sziklamagaslát, amelyet legjobban lehetne hanyattfekve nézni. A kettős kőtorony sok rétegéből, a geologus mennyit tanulhat! Ha nem volna már annyi idő mögöttem, kiszállnék.

A magaslatokat a mélység fölött a Basteibrücke köti össze. Iveken nyugvó, megcsodálni való hidalkot-vány, präparált természeti szépség. Az iven lába azokon a nagy sziklatuskókon nyugszik, melyek hasonlóképen a mélységből nőttek fel, hogyan és miképen? egymagukban,

A Bastei Hidja.

Bastei.

mondja meg a geologus, és ha ez se tudja, maga a teremtető Isten. A természet és az emberi kéz mesterkedésének egyöntetű, merészen remek kivitele. Üljön ünnepet az emberi agy ilyennek a láttára.

A közönség jókedvűen sétál a kőhídon, amely elenyészette alatta a mélységet. A hová előbb csak kőszáli sas szállt le pihenni, ott most az ember lelke gyönyörködik a természet szeszélyes voltában és a gondolkozó fő csodálkozik az utólérhetlen kéz világraszóló alkotásán.

Ekközben az ég lángba borult Nyugaton. Az ég elmélyit, a hajó elringat.

A Szászországi Svájcban ez a kicsi, de fölötté érdekes részlete, s a rajta előmlött rózsatenger, legyen, lelkemben életre keltett éjszaki utamnak a méltó befejezése.

Idegen szavak tára ehhez a könyvhöz.

A.

Academia, tudósok vagy művészek társasága, főbb szakiskola.

Acrobata, erőművész, kötélánczos.

Acta, államjogi okirat, ugyanegy tárgyra vonatkozó irományok.

Aere perennius, ércnél maradandóbb.

Alabastrom, fényesíthető, finom, hófehér gipszfaj.

Allée, szűk út, folyosó.

Allegoria, képes beszéd, képbeszéd, nézletes előadása valamely dolognak érzéki kép alatt.

Ampulla, szűknyaku öblös edény, palaczk, korsó.

Antilope, üres szarvu, karcu természetű kérődző állat.

Antique, régi, ódon, ó-kori.

Aquarelle, vízfestmény.

Aquarium, vízi állatok és növények mesterséges tartója.

Arc, ív, a körnek egy része, hajlás.

Arc de Triomphe, diadalkapu.

Archeologia, régiségtan.

Are, lásd *hectar*.

Autocratismus, korlátlan, egyeduralom.

Avenue, hemenet, bejárás, út.

B.

Barokk, *baroque*, különös, furcsa, sajátosságos.

Basilica, főtemplom, székesegyház.

Bassin, medence, vízmedence.

Bastei, védfal, bástya.

Belvedere, szép kilátó hely.

Blouse, eredetileg vászon zubbony, most selyem kelméből is.

Bombardon, hódog fuvó hangszer.

Brokát, *brocat*, virágos, nehéz selyemszövet, néha arannyal, ezüsttel átszőve.

Brücke, hid.

C.

Capitulum, capitel, káptalan, fejezet.

Caroussel, lovasjáték, lovagjáték, lovagjáték tér.

Carton, lemez papiros, tartó, tok, dohoz.

Centrifugalis, központtól távolodó erő.

Cherubim, főangyal az angyalok között.

Chossée, kövezett ut, töltés.

Cirada, lásd *Zierde*.

Classicus, jeles, kitünő, példás.

Colossus, óriási alak, embermagasságot meghaladó szobor.

Conceptio, gondolat, felfogó képesség, fogantatás.

Congressus, összejövétel, rendi gyűlés, nagyobb tanácskozás főleg állami dolgokban.

Corso, sétahely, az előkelő világ sétáló helye nagyvárosban.

Cultura, művelés, művelődés, műveltség, szántás-vetés, szertartásos tisztelet.

D.

Damaszt, virágos, habos szövet.

Decorare, diszíteni.

Diadèm, homlok-fejdisz.

Dimensio, kiterjedés, méret, térfogat.

Dom, székesegyház, kuptető.

Dominare, uralkodni.

Dromedár, egypupu teve.

Dynastia, uralkodó ház, uralkodó család.

E.

Electromagnetismus, villanydelejesség.

Eremitage, remetelak.

Erlöser, megváltó, szabadító.

Evangelicus, ágostai hitvallást követő.

Evangelista, üdvírat hirdető, az Evangelium szerzője, Krisztus életírója.

Exoticus, külföldi, idegen, idegenszerű.

F.

Felse, szikla.

Fesch, bécsi szójárás, de már Németországban is elterjedt, jelentése : jól öltözött, tetszetős, csinos, szép megjelenésű.

Fides, hűség.

Flirt, a francia fleurir (virágozni, díszleni) szóból származó angol szó, jelentése : kaczerkodás, virágos, burkolt, kétértelmű beszéd.

Fortuna, a szerencse istennője.

Frac, frakk, kabát neve, melyet a férfiak ünnepélyes alkalommal viselnek.

Frau, asszony.

Frelser, megváltó, szabadító.

Frivole, könnyelmű, léha, ledér, lenge.

G.

Galeria, folyosó, karzat, keskeny hosszú szoba, oszlopcsarnok, mügyűjtemény.

Garten, kert.

Gemma, csiszolt drágakő.

Genialis, lángeszű, teremtő, alkotó szellemű, eredeti.

Genie, lángesz, teremtő, alkotó szellem.

Genius, mentő, őrangyal, őrszellem, teremtő lélek, a római néphit szerint egy szellemi lélek.

Geologus, földtudós.

Gin, (dsin) borókapálinka, borovicska.

Gladiator, vivó Rómában a véres harcjátékokon.

Gloire, dicsőség, hír, hirnév, becsület.

Gobelinus, művészileg szőtt szőnyegek különböző alakokkal.

Gramm, súlymérték egysége.

Graphica, irás-, rajzolás-, nyomás mesterség.

Gratiae, kegyistennők, kegyszüzek, Zeus és Eurynome leányai, rendszeren három (Euphrosyne, Aglaja, Thalia) istennői az illemes és kellemes magaviseletnek.

Gratulatio, szerencsekívánat, köszöntés, üdvözlés.

Gross, nagy.

Gummi, mézga, ragasztó nedv.

Güdsfred, istenbékéje, dán köszönési, üdvözlési mód.

H.

Hades, az alvilág és annak istene.

Hectar, száz ár, területmérték, mely körülbelül két és egyharmad magyar hold.

Hôtel, szálloda.

Hôtel de Ville, városház.

I.

Ibis, *batla*, gólya-féle gázló madár, melyet a régi egyiptomiak bálványoztak.

Idyll, az ártatlan falusi élet ecsetelése, milyen például a pásztordal képecske, egyszerű természeti állapotok művészi ábrázolása.

Idyllicus, falusi, pásztori.

Imperator, császár, parancsnok, parancsoló.

Imponare, feltűnni, tiszteletet gerjeszteni, tekintélyt szerezni, tekintéllyel hatni valakire, rákényszeríteni.

Imposant, *e*, tekintélyes, nagyhatású, tiszteletet gerjesztő, feltűnő, parancsoló.

In effigie, képben, képletesen.

Incalidus, erőtlén, gyenge, kivénült, rokkant katona.

J.

Jeremiada, gyászdal, jajszó, panasz, siralom.

K.

Kaméa, csiszolt, metszett drágakő.

Karaván, utazó-, kereskedő-, szállító társaság Keleten.

Karton, lásd *Carton*.

Kenguru, füevő, erszéyes. emlős állat.

Kilogramm, ezer gramm, súlymérték.

Kilometer, ezer méter, utmérő.

Kirche, templom.

Kolossus, lásd *Colossus*.

Komédia, vígjáték, bohóság, bohózat, tréfa, színlelés.

König, király.

Königlicher, királyi.

Kyrke, templom.

L.

Legio, sereg, főosztály, tömérdek.

Lustgarten, mulatókert.

M.

Magnes, delej, vonzó, vasércz.

Magnolia, fehér, kelyhes virágu fa, a kétszikü növénycsaládhoz tartozik.

Majolika, finom agyagedény, Majorka szigetétől a neve.

Márka, német pénzegység, egy korona aranyban.

Mathematica, mennyiségtan.

Mausoleum, diszes, pompás siremlék, Mausolus káriai királytól elnevezve, akinek holta után neje Artemisia egy szép siremléket állított.

Melancholia, buskomorság.

Meter, hossz mérték egysége.

Metropolis, főváros.

Mineralogia, ásványtan.

Minister, legfőbb államlivatalnok.

Mithologia, hitregetan, hitrege tudomány.

Moderne, divatos, új, mostani, ujkori, ujkorbéli.

Monarchia, egyeduradalmi birodalom vagy ország, egyeduralom.

Monolithus, egy darab kőből álló, egyetlen kőből készült.

Mosé, imahely, mohamedán imaház.

Motivum, indító ok, indíték, indok.

N

Nationalis, nemzeti.

Neustadt, újváros.

Niobe, Tantalus leánya, Amphion tébei király neje. Hét fia és hét leánya volt. Magát többnek tartotta Letónál, Apollon anyjánál és Artemisnél, azért ezek mérges nyilakkal megölték minden gyermekét, őt magát kővé változtatták.

O.

Obelisk, diszoszlop, fölfelé keskenyedő, piramisba végződő, négyoldalu emlékoszlop.

Orfeum, dalos ház, dalcsarnok, dal- és zeneegyesület, a hely, hol előadásokat tartanak, kétéshírű mulatóhely, hely, ahol gyanus nőkkel érintkezés.

P.

Palais, palota.

Park, angolkert, diszerdő, liget.

Parlament, népképviselő, népképviselői épület.

Parlamentaris, népképviselői.

Parlamentarismus, népképviselői rendszer.

Pária, legalsó rabszolga, kaszt a hinduknál.

Patina, tál, serpenyő.

Pendant, mellékdarab, párja valaminek.

Peractum est, elvégezte, befejeztetett, vége van, meghalt.

Peristylum, oszlopos folyosóktól körülvelt szabad tér.

Perspectiva, távlat, távlatrajz, távlatlan.

Petonia, helyesebben *petunia*, egy nyári, gyertyatartó formájú kerti virág, nagyon elfajzott.

Placatum, falragasz.

Place de l'Étoile, csillag formájú tér Párisban.

Plan, tervrajz.

Plastica, alakiség, képzés, szobrászat, képzőművészet.

Plebejus, római alsó néphez tartozó.

Potentes potenter agunt, a hatalmasok hatalmasan cselekszenek.

Praedicatio, egyházi beszéd, szónoklat.

Praeparatio, elkészítés, kikészítés.

Privat, nem nyilvános, magán, külön, házi.

Professor, tanár.

Providentialis, gondviselészerű.

Q.

Quadrigae, (e helyett quadri jugus, ebből quatuor jugum) négyfogat.

R.

Reklám, hűhó, nyegle hirdetés.

Renaissance, újraszületés, a régi műizlés új fölébredése, föllendülése, fölelevenedés, az ókori művészetek újjászületése.

Restauratio, megújítás, pótlás, helyreállítás, étkező.

Ritualis, vallásszertartási, felekezeti.

Rokoko, a XVIII. századbeli czikornyás műizlés.

Rund, gömbölyű.

S.

- Saal, sala*, terem, nagy szoba.
Sanctissimum, legszentebb.
Scotch, éjszakvidéki szeszes ital, pálinkaféle.
Secessio, különválás, szakadás, megszakadás.
Sedia, ülés, szék, lakhely
Siegesdenkmal, győzelmi emlékoszlop.
Sine nobis de nobis, nélkülünk, rólunk.
Styl, stílus, irány, irálymód, kifejezésimód.
Suum cuique, a magáét mindenkinek.

T.

- Taarn*, torony.
Telephon, távbeszélő, messzeszóló.
Tenorista, magas férfi hangból énekes.
Teppich, szőnyeg.
Teuton, ó-német nép az Elba torkolatánál.
Terrasse, lépcsőzetesen emelkedő talaj, terület, falazott erkély, előtér.
Theologia, hittudomány, az Istenről vagy istenekről szóló tan vagy tudomány.
Tramway, (*tramvé*) lóvasut, közúti vasút.
Trilla, két hangnak egymásutáni gyors rezegtetése.
Triomphe, diadal, győzelem, fényes siker.
Typus, előkép, jelleg, minta, jelkép.

U.

- Unio*, egység, egyesülés.

V.

- Vandalismus*, rombolásdüh, céltalan pusztítás, vad rombolás, melyet a vandálok Rómában elkövettek.
Váza, díszedény.
Vendôme, régi francia grófi család, melyből nevezetes férfiak kerültek ki.
Vicinalis, szomszédos.
Villa, nyári lak, nyaraló, mezei lak, falusi ház vagy jószág.
Ville, város.

W.

Wisky, rozspálinka.

Y.

Yak, jak, az üres szarvuak csoportjába tartozó, páros ujjú kérődző állat.

Z.

Zebra, szépen csikozott lófaj állat.

Zebu, pupos marha Keletindiában.

Zierde, disz, ékesség.

Zoologia, álatlan.

Vértési Károly
szerzőtől megjelent és nála Zomborban
kapható művek:

I.

AZ ALPESEK KÖZÖTT.

Utirajzok.

Irta VIRTER (VÉRTESI) KÁROLY.

1878. — 280 lap. — Ára 3 korona.

II.

UTIKÉPEK OLASZORSZÁGBÓL.

Utirajzok.

Irta VIRTER (VÉRTESI) KÁROLY.

Két kötet. — 1881. — 576 lap. — Ára 4 korona.

III.

TÖBB ORSZÁGBÓL.

Utirajzok.

Irta VÉRTESI KÁROLY.

Budapest, Singer és Wolfner kiadása. — 1888. — 272. lap. —
Ára 3 korona.

IV.

KÖDKÉPEK A MULTBÓL.

Rajzok és beszédek.

Irta VÉRTESI KÁROLY.

1896. — 266. lap. — Ára 2 korona 50 fillér.

V.

KELETI ÉG ALATT.
EGYIPTOMBAN.

Utirajzok.

Irta VÉRTESI KÁROLY.

Hatvan szöveggéppel illusztrált nagy negyedréti kiadás. Budapest,
1898. Franklin Társulat. — 25 iv. — Ára egész vászonkötésben,
stilizált, tárgyszerű ezintáblával, 6 korona.

VI.

KELETI ÉG ALATT.
PALESZTINÁBAN.

Utirajzok.

Irta VÉRTESI KÁROLY.

Negyven szöveggéppel illusztrált nagy negyedréti kiadás.
Budapest, 1900. Franklin Társulat. — 33 iv. — Ára egész vászon-
kötésben, stilizált, tárgyszerű ezintáblával, 6 korona.

VII.

KONSTANTINÁPOLY.

Utirajzok.

Irta VÉRTESI KÁROLY.

Hatvanöt szöveggéppel illusztrált kiadás.

Budapest, 1902. Athenaeum. — 308 lap. — Ára egész vászonkötésben, ezimtáblával, 6 korona.

VIII.

A ZOMBORI FELSŐ KERESKEDELMII
ISKOLA TANULMÁNYUTJA.

Irta VÉRTESI KÁROLY.

Negyven szöveggéppel illusztrált nagy negyedről kiadás. Budapest 1903. Athenaeum. — 7 és 1/2 iv. — Ára füzve 1 korona 50 fillér.

IX.

HÁROM FŐVÁROS.
BERLIN. KOPENHÁGA. DREZDA.

Utirajzok.

Irta VÉRTESI KÁROLY.

Huszonhat képpel illusztrált kiadás. — 112 lap. — Ára füzve 2 korona.

X.

Sajtó alatt van s közelébb megjelenik :

AZ ÉJFÉLI NAP ORSZÁGÁBAN.
SVÉDORSZÁG.

Utirajzok.

Irta VÉRTESI KÁROLY.

Színes képekkel illusztrált kiadás. — Ára kötve 5 korona.

Sajtó alatt van s közelébb megjelenik :

AZ ÉJFÉLI NAP ORSZÁGÁBAN. NORVÉGORSZÁG.

Utirajzok.

Irta VÉRTESI KÁROLY.

Szines képekkel illusztrált kiadás. -- Ára kötve 5 korona.

*Waru...
Molón la nap...
A kedv...
Z...
Lene...
D...
A...*

LENDVÉNYI ÉRTESÍTŐ KÖNYVTÁR
Lekt. 14637-1958